

Održivo življenje kao praktični modus zelene ideologije

Tišljar, Bojan

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:759859>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci

Filozofski fakultet u Rijeci

Odsjek za kulturalne studije

Student: Bojan Tišljar

Završni rad

Rijeka, akademska godina 2016./17.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Kulturalni studij

Student: Bojan Tišljar

Mentor: Benedikt Perak

Završni rad:

Održivo življenje kao praktični modus Zelene ideologije

U Rijeci rujan 2017.

Sadržaj

1	SAŽETAK.....	3
2	Uvod	5
3	Teorijska kontekstualizacija pojmova ideologija i kultura.....	6
4	Političke stranke sa “zelenim” političkim programom.....	9
5	Eko sela kao primjer zajednica koje nastoje živjeti održivo	17
6	Razgovori s pojedincima koji žive održivo	24
6.1	Analiza razgovora	32
7	Od-rast, teorijski okviri za proces promjene prema održivosti	35
7.1	Danijela Dolenc: Hvatanje u koštac s opakim problemom: promicanje alternativnih poimanja blagostanja na putu ka održivom od-rastu	37
7.2	Vladimir Cvijanović: Institucionalne inovacije za novu ekonomiju	37
7.3	Tomislav Tomašević: Održivi gradovi: Mi u gradovima koji se trebamo mijenjati.....	38
7.4	Jeremy F. Walton: Prema kritici političke ekonomije klimatskih promjena onkraj opozicije priroda kultura: razmatranja jednog antropologa	40
7.5	Karin Doolan: Promjena klime, društvena nepravda i patologija života u postindustrijskom kapitalizmu	40
7.6	Mislav Žitko: Nova planetarna vulgata: slučaj krize okoliša	41
8	Zaključak.....	42
9	Popis slika	43
10	Reference:	44

1 SAŽETAK

U ovom radu planiram napraviti analizu alternativne paradigme koju možemo nazivati "Zelena ideologija" ili "Održivo življenje". U radu planiram objasniti ideje održivog razvoja, zelene ideologije i permakulture unutar paradigme održivog življenja.

Rad se sastoji od pet zasebnih segmenta koji zajednički predstavljaju cjelinu koja bi trebala predstavljati paradigmu Zelene ideologije.

Prije same razrade ideje Zelene ideologije izložit ću teorijski kontekst dvaju pojmova koji su važni za razumijevanje Zelene ideologije, a to su kultura i ideologija

Razradu ideologije održivog življenja započinjem analizom političkih stranaka sa "zelenim" političkim programom jer analizu koncipiram od većeg prema manjem, odnosno od složenijih struktura prema individualnom pojedincu. Stoga u prvom segmentu planiram analizirati političku situaciju vezano uz stanje takozvanih Zelenih političkih stranaka i njihovo pozicioniranje unutar društvenog političkog spektra, te proučiti sam njihov utjecaj na postojeće strukture. Zelene stranke smatram institucionaliziranim strukturama zelene ideologije koje djeluju na osnovi održivog življenja, ili su od prisutnih stranaka najbliže toj ideji. Segment o zelenim političkim strankama trebao bi proučiti povijest stranaka, njihovo podrijetlo, razlog nastajanja i utjecaj na društvo i zajednicu.

U drugom segmentu rada fokus ću premjestiti na malu lokalnu zajednicu. Preciznije, fokusirat ću se na male zajednice koje se okupljaju oko ideja održivog razvoja, prirodne gradnje i uzgoja vlastite hrane. Inicijative koje se popularno nazivaju eko sela koji su ideološki aparat za širenje ideologije održivog življenja. U eko-selima su pojedinci koji zajedno pokušavaju živjeti na drugačiji način, prvenstveno da ne štete prirodi kako bi proizveli hranu. Pojam permakulture kao znanstvene discipline koja može pojedincu i manjoj lokalnoj zajednici, te ako se akumulira količina korisnika i široj društvenoj zajednici, donijeti dobrobiti koje su podudarne s održivim življenjem i razmišljanjima o održivom i prijateljskom suživotu čovjeka i prirode.

U trećem segmentu rada ću prikazati pojedince koji pokušava djelovati unutar postojećeg ideološko – ekonomskog sustava pritom se ostvarujući na drugačiji način. Pojedinaac u ovom slučaju ne može živjeti permanentno kao stanovnik u eko – selu. Nukleus sa kojim sam održao razgovor žive odvojeno od zajednice na održivi način, te ih to čini pionirima održivog življenja.

U posljednje djelu rada analizirat ću teoretski okvir koji poziva na pokretanje novog pokreta od-rasta. Ova ideja proizlazi iz klimatske krize koja pokazuje svoje efekte svakoga dana na nekom od dijelova svijeta: velike suše, poplave, velike topline. Klimatska kriza se može promatrati kao točku sloma globalne civilizacije. Putem od-rasta se izražava nada da možemo upravljati slomom i ponovnom uspostavom novih sustava upravljanja i življenja.

Za potrebe ovog rada koristit ću različitu literaturu u obliku znanstvenih članaka, literature s kojom sam se susreo prilikom studija i intervju. Pokušat ću napraviti komparativnu analizu između potrošačke ideologije i ideologije održivog življenja. Ideja koju želim uvesti i objasniti i koristiti je pojam osobne samo održivosti.

2 UVOD

Tri su inspirativna momenta u mome životu kulminirala u pisanje ovoga rada. Prvi je bio sudjelovanje u izgradnji velike (300 kvadratnih metara) kuće koja je u potpunosti izgrađena od materijala koji nisu štetni za okoliš, neki su reciklirani, čak i otrov protiv kukaca u slami koja je jedan od sastavnih dijelova kuće je sastojka koji se ne ponaša agresivno prema materijalu ili okolini.

Drugi moment inspiracije zbog kojeg često promišljam, pratim i analiziram ovakve teme je sudjelovanje u izgradnji studentskog vrta na Riječkom Sveučilišnom Kampusu. Nažalost ovo i nije sretan primjer uspješne javne akcije za spas javnih površina kao mjesta okupljanja, promišljanja, djelovanja i suživota ali je na mene imao inspirativan utjecaj. Skupina studenata iz tri generacije, inspirirani jednom jedinom profesoricom na zamjeni, započelo je uređenje Studentskog vrta koji je zamišljen kao prostor u kojemu je moguće javno diskutirati s drugim studentima o aktualnim temama, baviti se vrtlarstvom (izgrađene gredice), družiti se u prirodi ispod velikog drva koje pruža hlad kojeg je na riječkom kampusu u ljetne dane moguće pronaći jedino u bezličnim učionicama i predvorjima fakulteta. Nažalost od upraviteljskih struktura kampusa nismo dobili odgovarajuću podršku. Iznimno sam bio impresioniran kako skupina različitih mladih ljudi može svjesno i savjesno djelovati u smjeru izgradnje prostora koji samo svojom pojavnošću prezentira mogućnost drugačijeg života, gotovo podjednako sam bio impresioniran bešćutnošću struktura koje su ovaj projekt mogle pomoći i gurati naprijed, ali su odlučili da nakon slikanja više ne moraju pomagati.

Treći inspirativni moment za bavljenje ovom temom je održavanje vlastitog vrta. Tijekom skoro dvije pune godine unajmljivao sam sobu u sklopu samostojeće kuće koja je u okućnici imala zemlju za obrađivanje. Zajedno sa sustanarima raskrčili smo dijelove okućnice i pripremili zemlju za uzgoj različitih kultura. U početku nismo bili najuspješniji vrtlari, no već prvog ljeta svako sam jutro jeo svježe ubranu rajčicu iz vlastitog uzgoja. Kulture koje su nam uspješno urodile plodom su bile: špinat, blitva, jagode, tikvice, mrkva i krastavci. Napomenuo bih da smo također prikupljali kišnu vodu koju smo potom koristili za navodnjavanje u vrućim ljetnim mjesecima.

3 TEORIJSKA KONTEKSTUALIZACIJA POJMOVA IDEOLOGIJA I KULTURA

Tijekom akademskog školovanja na Kulturalnim studijima Sveučilišta u Rijeci, gdje sam među rekorderima upornog (čitaj opetovanog ponavljanja kolegija i godina) studiranja susreo sam se s mnogim područjima humanističkog djelovanja i promišljanja. Kulturalni studiji kao interdisciplinarni studij što ih označava da pokušavaju plutati između različitih disciplina, u ovom slučaju humanističkih disciplina, te spoznajući svaku disciplinu kombinirati i nadopunjavati različita znanja kako bi se došlo do novih spoznaja i rezultata. Tijekom godina (čitaj tisućljeća) studiranja kritiku smo uzimali kao jedan od glavnih alata za analizu različitih kultura. Osjećam potrebu objasniti pojam kulture koji želim koristiti u ovom radu s obzirom na mnogobrojnost definicija kulture unutar akademske zajednice. Tako je antropolog Clifford Geertz u svom radu *„Interpretacije kulture“* definirao kulturu kao: *„sustav naslijeđenih koncepcija izraženih u simboličkim oblicima pomoću kojih ljudi komuniciraju, produžuju i razvijaju svoje znanje i stavove prema životu.“* Ovu definiciju proširio je Pierre Bourdieu kao *„strukturu koja definira realnost koju različite grupe ljudi u različitim vremenima i mjestima interpretiraju“* odnosno definira ju kroz ideju kulturnog kapitala kao: *„Edukacija osobe (znanjem i intelektualnom sposobnošću) koja pruža prednost u postizanju višeg društvenog statusa“*. Rječnik Cambridge kulturu definira: *„način života, posebno generalne tradicije i vjerovanja pojedinih grupa ljudi u određenom vremenu“*. Oxford Dictionary of Sociology kulturu definira kao: *„Kultura se unutar sociologije, odnosi na simbolički element društvenog života koji je različito koncipiran, identificiran i proučavan: označitelji i njihovi označeni, gesti i njihova tumačenja, namjerna i nehotična značenja, pisani diskurs i učinkoviti govor, situacijsko oblikovanje i znanstvenih paradigmi i moralnih i političkih ideala. Konkretno, kultura se odnosi na one društvene predmete i aktivnosti koje su prvenstveno ili isključivo simbolične u njihovoj namjeri ili društvenoj funkciji, kao što su umjetnost, glazba i sport.*

Za mene kultura označava sva ljudska djelovanja iz kojih proizlazi pretvorba prirode u kulturu, te čovjeka vidim kao dio prirode prvenstveno, a kulturu vidim kao izraz prirode kroz čovjeka. Za mene je kultura slika, priroda slikar, a čovjek kist. Dihotomiju prirode i kulture vidim i kao odnos suradnika i prijatelja. Ako ovaj odnos promatram kroz paradigmu potrošačko-proizvodnog kapitalizma vidim ga kao odnos resursa i proizvoda, gdje je priroda resurs, a kultura potrošački proizvod. Osobno odnos kulture vidim kao odnos suradnika i prijatelja i kao takav on odlično služi kao baza za ideologiju održivog življenja.

Pojam koji je jako bitan za teorijsko kontekstualiziranje je ideologija. Ideologija je jedan kompleksan pojam koji se može koristiti na više načina. Prvi puta strukturirano ga iznosi Antoine Destutt de Tracy u svom opusu od pet tomova pod nazivom: *Elements d'ideologie*, koju piše za vrijeme kaosa nakon Francuske revolucije kada su bijesne gomile *„vladale“*. Antoine Destutt de Tracy je pokušao sastaviti skup racionalnih ideja koje bi

zamijenile iracionalni impuls gomile. Fokus je stavio na dvije točke iz kojih bi trebali izrađivati skup ideja, a to su 1. senzacije koje ljudi osjećaju tijekom interakcije s materijalnim svijetom i 2. ideje koje se formiraju ljudima u mislima zbog senzacija koje doživljavaju u odnosu s materijalnim svijetom. Iako je de Tracy ideja bila neutralna, tijekom narednog stoljeća razne su povijesne ličnosti taj pojam vezivale negativno ili pozitivno uz različite grupe. Ideologija je mjesto u kojem jedna ideja dalje širi svoj smisao i uzorke.

Sljedeći koji su ostavili veliki trag na tvorbi značenja pojma ideologija su Karl Marx i Fredrich Engels u svojim rukopisima pod nazivom "Njemačka ideologija". Njihove ideje mogu se uzeti kao začetak marksističkog shvaćanja pojma ideologija. marksističkoj teoriji ideologije ideologija se smatra nadgradnjom koja proizlazi iz baze. Tako u bazi možemo pronaći sredstva i načine proizvodnje, odnosno njihove odnose. Nadgradnja koja proizlazi iz baze označuje dominantnu ideologiju, odnosno vjeru, politički sistem i zakone. Marksistički pogled razdvaja ekonomsku proizvodnju od ideoloških istina vladajućih struktura. Ono što je važno za naglasiti jest kako iz ovakvog tumačenja možemo zaključiti da ideologija proizlazi iz ekonomske moći. Točnije onaj koji proizvodi osnovne životne uvijete, hranu i posao, odlučuje o daljnjim kolektivnim istinama. Klase koje su u kontroli nad sredstvima proizvodnje također proizvode ideološke istine o tome što je pravedno, zakonito, moralno,...¹

Autor koji se nadovezao na marksističku teoriju i nadopunio ju je Louis Althusser u svom radu "Ideologija i ideološki državni aparati (bilješke prema istrazi)". U svom radu Althusser definira ideologiju kao: "Ideologija predstavlja imaginarnu vezu između individualaca i njihovih realnih uvjeta egzistencije." nadalje on u ovom radu dodatno razrađuje i doraduje Marksovu ideju o bazi i nadgradnji. Kada govori o bazi naglašava da su radnici baze samo radna snage, te da su odvojeni od sredstva za proizvodnju, te su zbog toga i ovisni o plaći za svoj rad. U nadgradnju Althusser uvodi koncept ideoloških aparata, te ih dijeli na represivni ideološki aparat i ideološki državni aparat. Ideološki državni aparat se sastoji od institucija koje su namijenjene da oblikuju naše istine prema dominantnim ideologijama, u te institucije ubrajamo crkve, škole, vrtiće, obitelji i druge. Represivni državni aparat sačinjava vojska, policija i zatvori te služe da se one koji se odvajaju, sukobljavaju, suprotstavljaju ili neprihvatanju istine ideološkog državnog aparata sankcionira, ugasi i ispravi kako bi ideologija mogla lakše koračati prema svojim ciljevima.

Fredric Jameson svojim se radovima nadovezao na Althussera i proširuje ideju ideologije. Rad koji je za ovaj rad značajan je "Postmodernizam ili kulturna logika kasnog kapitalizma". Ono što je iz ovoga rada je važno za naglasiti jest da ne postoji jedna dominantna ideologija u jednom vremenu. U temporalnosti ne djeluje jedna ideologija nego tri. Residual - ostatak, emergent – pojavni, i dominant – dominantna koje su preuzete od Raymonda Wiliamsa i njegovog rada "Ključne riječi: Vokabular kulture i društva".²

---

¹ Opširnije o Marxovom i Engelsovom shvaćanju ideologije vidi H. M. Drucker: Philosophy : Marx's Concept of Ideology 152-161

² Opširnije o podijeli ideologija vidi Raymonda Wiliamsa: "Keywords: A Vocabulary of Culture and Society"

Ostatak ideologija je ideologija koji je svoj vrhunac imala u prošlom vremenu, no i dalje postoji određeni utjecaj, prošle ideologije na temporalnost. Emergent ili pojava ideologija je ona ideologija koja u trenutnom vremenom momentu je ona koja dolazi koja se tek formira. Dominantna ideologija jest ona koja je u društvu trenutno najzastupljenija.

Neke od suvremenijih definicija ideologije ponudili su Manfred Steger i Paul James: *"Ideologije su klasteri s uzorcima koji su normativno prožeti idejama i konceptima, uključujući i određene prikaze odnosa moći. Ove konceptualne karte pomažu ljudima da plove u složenosti svog političkog svemira i prenose tvrdnje na kontingentnu društvenu istinu."*

Kao jedan od autora koji se proslavio razmišljanjem i znanstvenim radom na terminu ideologiji je Terry Eagleton. On u svom radu "Ideology an Introduction" navodi kako je ideologija proces proizvodnje značenja, znakova i vrijednosti u društvu. Ideologija mogu biti ideje koje će legitimirati nečiju političku moć. Mnogo je važnih stvari za spomenuti iz ovog rada pa čitatelj može produbiti svoje znanje o ideologijama u radu Terry Eageltona. Ideologije još karakterizira nekoliko činjenica koje je potrebno istaknuti za ovaj rad. Ideologija je medij u kojemu društveni akteri mogu stvarati smisao od svijeta. Ideologije su okviri kroz koje ljudi mogu djelovati. Važno je spomenuti također da unutar ideologije možemo imati različite pozicije, tako da možemo biti pasivni sljedbenici neke ideologije ili njeni tvrdokorni zagovaratelji.

Od Tracy do Eageltona mnogi su svoje radove fokusirali prema ideologiji i oformili našu spoznaju o ovoj ideji. Zelenu ideologiju vidim kao jednu koja je malo drugačija od akademskog okvira u kojima razmišljamo o ideologijama. Kada bi smo Zelenu ideologiju smjestili u teorijski koncept ona bi imala sljedeće pretpostavke. Ideologija koja ne pokušava osvojiti ljude propagandom ili popularnom kulturom, već poziva da joj se ljudi pridruže iz vlastitih potreba i želja. Ideološki aparati Zelene ideologije su političke stranke sa "zelenim" programom, eko sela koja postoje i kao edukacijske točke, te mreže Eko sela koje djeluju na višim instancama, kao i umrežene političke stranke koje pokušavaju djelovati na transnacionalnoj razini za očuvanje okoliša. Današnje ideologije mogu se rasporediti da u ostatku ideologija imamo ideologije 20. stoljeća kao što su komunizam, fašizam ili rani kapitalizam, dominantna ideologija je ideologija kasnog globalnog i transnacionalnog kapitalizma, dok bi pojava ideologija bila Zelena ili Održiva ideologija.

Tekst koji sam odabrao kao podlogu analize situacije u kojoj se Zelene stranke nalaze u Europi je kolaboracija dva hrvatska autora Vedrana Horvata i Tomislava Tomaševića. U njihovom tekstu *"Zelene stranke u Europi: Potencijalna ruta za budući razvoj"* analiziraju brojnost zelenih zastupnika u EU parlamentu vezano za izbore iz 2009. te stanju Zelenih stranaka u nacionalnim parlamentima. Političku brojnost stranka važno je promatrati kroz kontekst vremena i okolnosti društva i ekonomije. 2009. godina obilježava period u kojoj su mnoge ekonomije osjetile globalnu ekonomsku krizu proizašlu iz probušenog balona nekretninskog biznisa u Americi koja je pokrenula val financijske krize, koja je otkrila problem življenja na dug kao modusa operandi kapitalističkog sistema.

Na bazi snažnog odjeka ove krize koja je potaknula kritičko promišljanje o trenutnom stanju kapitalizma i slobodnog tržišta, te stvorila atmosferu krivnje prema etabliranim strankama na političkom spektru zasigurno je doprinijela većem broju glasača zelenih opcija, kao alternativnoj opciji ili možda određenoj drugoj opciji?

Vratimo se četrdesetak godina u prošlost u vrijeme kada su se prve Zelene stranke počele pojavljivati u Europi. Početkom 1970 - tih godina prve Zelene stranke se pojavljuju u Ujedinjenom kraljevstvu i Belgiji . U Ujedinjenom kraljevstvu stranka PEOPLE se smatra prvom Zelenom strankom uopće. Njihov široki politički program svoju okosnicu imao je u manifestu *Održivo društvo*. Djelovanje ove i drugih Zelenih stranaka u Europi nije bilo od velikog značaja sve do 1990. Točnije, prvi značajniji uspjeh Zelenih stranaka u Europi dogodio se 1995. u Finskoj kada je Zelena liga sudjelovala u nacionalnoj vladi. 2004. Litvanski predstavnici Zelene stranke došli su toliko daleko da su na izborima izborili mjesto premijera. Značajni rezultat postigla je Zelena stranka u Njemačkoj, kada je Joschka Fischer zauzeo poziciju ministra vanjskih poslova i vice kancelara. Tijekom 1990-tih i ranih 2000-tih Zelene stranke se stabiliziraju, te stvaraju kontinuitet djelovanja u većem broju zemalja.

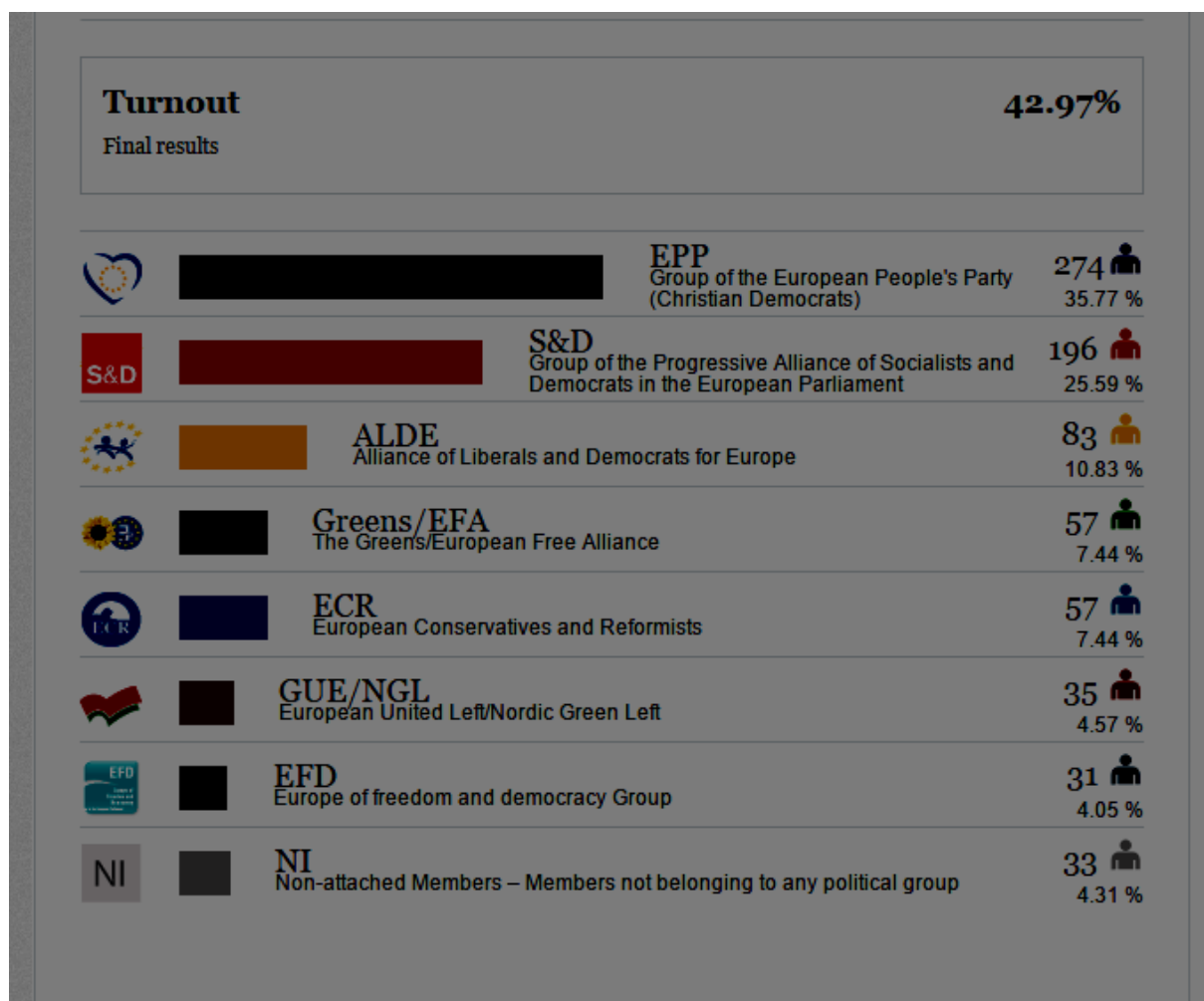
Europa je oduvijek bila podijeljena na ovaj ili onaj način. Današnja podjela temelji se na ekonomskim pokazateljima pojedinih država. Europu danas možemo podijeliti na Jezgru Europe, Skandinaviju, Mediteranske zemlje, te Istočnu Europu i Balkan. Jezgru Europe čine njene najveće i najsnažnije ekonomije: Njemačka, Benelux, Francuska, Austrija,... U različitim dijelovima Europe Zelene stranke imaju različiti status. U zemljama koje percipiramo kao snažne i napredne ekonomije Zelene stranke postoje u većem broju zastupničkih mjesta na svim razinama vlasti (Njemačka, Francuska, Danska, Austrija,...). Autori su u radu pokazali i dokazali kako su zemlje jačeg ekonomskog statusa i one s dugotrajnijom tradicijom demokracije i izbora snažnije u prisustvu Zelenih stranaka. Ekonomsko stanje i dugotrajnost demokracije nikako nisu jedini razlozi, no smatram ih jednim od važnijih. Važnost ekonomske moći opisao bih jednom pošalicom o tome o čemu ljudi razgovaraju ovisno o visine plaće koju dobivaju za svoj rad. Kada je plaća 100 eura čovjek priča o nacionalizmu, kada je plaća 500 eura čovjek češće izlazi u provod i kupuje lijepu odjeću, kada je plaća 1000 eura čovjek priča o zaštiti okoliša i zdravoj prehrani, kada je plaća preko 1000 eura čovjek razgovara o

metafizici. Želim naglasiti kada su osnovne potrebe čovjeka zadovoljene, sigurnost i stabilnost, otvara se prostor da se počne promišljati o okolišu i okolini, zajednici i njejoj održivosti. Ostali razlozi nerazvijenosti razvitka Zelenih stranaka iz centralne i istočne Europe širokog su opsega razloga: demokratska konsolidacija i drugi politički faktori, socioekonomskih i kulturoloških koji su opisani u opsežnom znanstvenom radu o razvoju Zelenih stranaka u Europi pod nazivom "Zeleni izazov" autora Richardsona i Rootsa(1995.)

Fokus rada "Zelene stranke u Europi: Potencijalna ruta za budući razvoj" je na dvije problematike. Prva je opisati zastupljenost Zelenih stranaka u EU parlamentu, te analizirati i usporediti stanje Zelenih stranaka na nacionalnoj razini, pokušati razumjeti u kojim zemljama su Zelene stranke uspjele i u kojima nisu, te potencijalno i zašto u nekim zemljama ne uspijevaju. Drugi problem koji autori analiziraju je brojni odnos između Europske integracije i razvoja Zelenih stranaka.

Zastupljenost Zelenih stranaka u EU parlamentu zanimljivo je promatrati kroz dva izborna ciklusa, onaj 2009. i onaj 2014. godine.

Rezultat izbora za EU parlament 2009. godine:

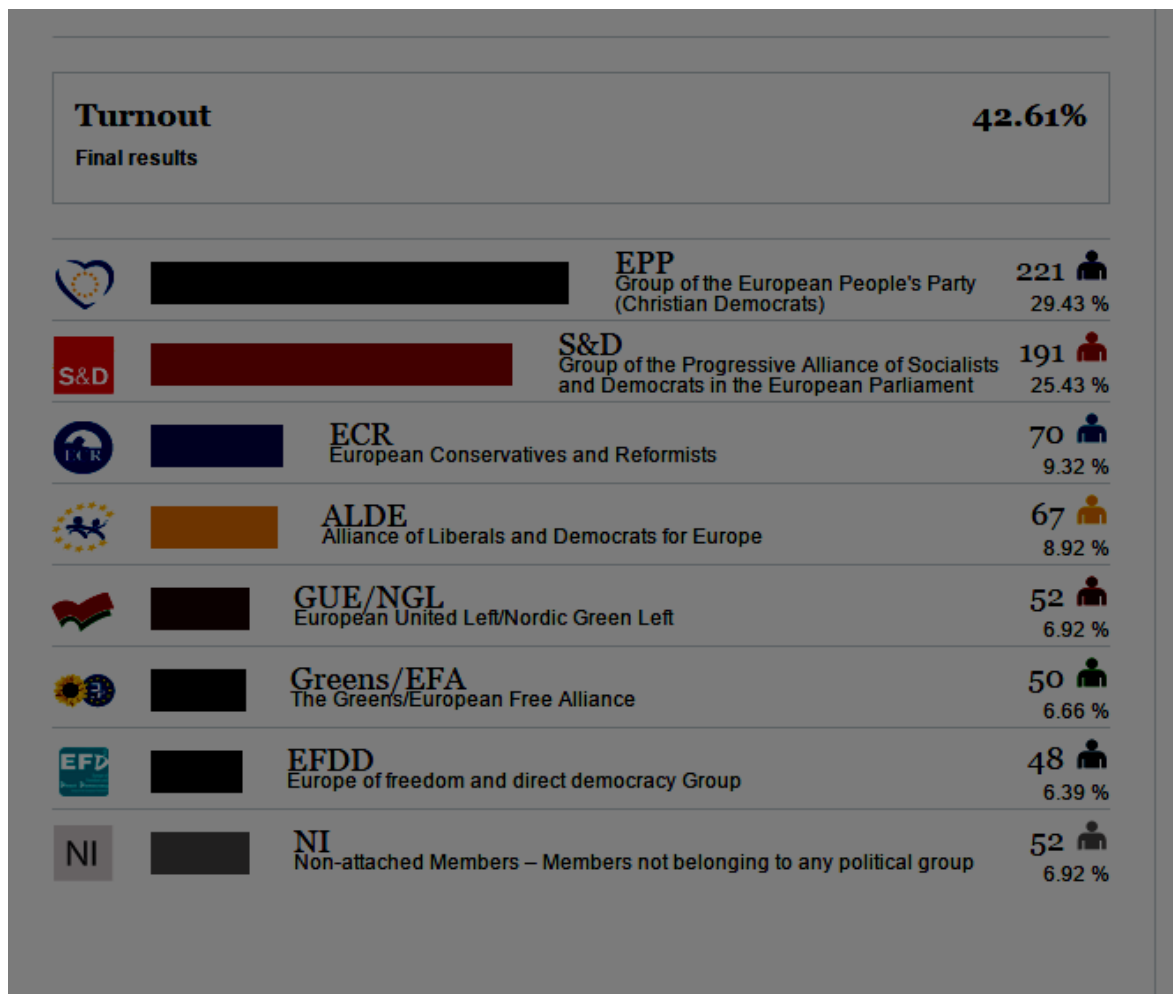

Slika 1 izvor: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2009.html>

Iz tablice prvo možemo iščitati da savez Zelenih stranaka i Europski slobodni savez (EFA) u koaliciji zauzimaju jako četvrto mjesto po brojnosti mandata u EU parlamentu, te su time i značajan politički faktor na federalnom Europskom nivou. Pravo na samoodređenje je kamen temeljac programa i ideologija EFA. U svojim stavovima zalažu se za Europu naroda, regionalizaciju, autonomiju manjih grupa i pojedinaca, te također važno za napomenuti da nisu euroskeptici. EFA se možda na prvi pogled ne čini kao partnerska politička opcija za Zelene stranke, no gledano u širem kontekstu onaj je razumna i logična. Da bi pojedinac, a i zajednica mogli živjeti održivo oni nužno moraju imati autonomiju djelovanja, a ne živjeti pod hegemonskim pristancima u prostoru u kojemu žive. Ovakav savez omogućio je utjecaj Zelenih stranaka na stvaranje i definiranje Europskih politika i smjernica djelovanja, upoznavanje procesa i afirmaciju kroz djelovanje.

U ovoj fazi analize potrebno je povući paralelu s nacionalnim parlamentima, odnosno iz kojih zemalja dolaze zastupnici Zelenih stranaka u EU parlamentu. (Podatci vidljivi u tekstu) Oni redom dolaze iz snažnih ekonomija i veoma uređenih društava: Austrija(2), Belgija(3), Danska(2), Finska(2), Francuska(13), Njemačka(14), Grčka(1), Luxemburg(1), Nizozemska(3), Španjolska(1), Švedska(2) i UK(2). Kao što je uočljivo riječ je o jakim i uspješnim ekonomija – izuzev Španjolsku i Grčku sa svojim problemima(visoka nezaposlenost i veliki javni dug). S obzirom na mali broj zastupnika iz slabijih ekonomija možemo se voditi idejom da je riječ o protestnim glasovima u Španjolskoj i Grčkoj.

Rezultati izbora za EU parlament iz 2014. :

Slika 2 Izvor: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2014.html>

U izbornom ciklusu 2014. godine možemo uočiti pad koalicije za 7 zastupničkih mjesta u parlamentu koalicije ZS/EFA. Kao što sam spomenuo u početku teksta, izbore je važno promatrati kroz prostorno vremenski politički kontekst. Uočiti ćemo da su u izborima 2014. najzapaženiji skok ostvarile konzervativne stranke Europski konzervativci i reformisti, čiji savez čine antieuropske, anti-federalne i generalno stranke rigidnijih i ekstremno desnijih svjetonazora. Njihov rast potpore može se usporediti s rastom straha od migracija prema Europi kako s Bliskog Istoka tako i iz Afrike. Tijekom izbora u 2009. godini kada migracije nisu bile medijski atraktivne i aktualne i toliko brojne, te je Europska ekonomska kriza bila tek u svojim počecima, konzervativne stranke nisu imali isti uspjeh. Zaključak koji se nameće je da osjećaj ekonomske sigurnosti i generalne stabilnosti, u kontekstu malih postepenih promjena, osigurava veći uspjeh progresivnijih i tolerantnijih stranaka. Ako promatramo postotak glasova ZS/EFA bilježe pad od 0.8 što upućuje da je biračko tijelo ZS/EFA stabilno i ne pokazuje veće fluktuacije. Europski konzervativci zabilježili su veliki porast biračkog tijela, te će tek sljedeći izbori pokazati koliko je njihovo biračko tijelo stabilno i konstantno ili je reakcija na trenutne političko društvene događaje. Smatram važnim istaknuti kako je vodeći savez europskih demokršćana zabilježio veliki pad broja mandata između dva ciklusa od čak

53 zastupnička mjesta, sklon sam razmišljanju da je porast broja konzervativaca i proizašao iz nezadovoljnih birača demokršćana koji se ovisno o aktualnim situacijama postavljaju više ili manje prema ekstremnijim desnim stavovima.

Usporedba zastupnika u EU parlamentu i u nacionalnim parlamentima:

Izvor: Članak Horvat, Tomašević: "Zelene stranke u Europi: Potencijalna ruta za budući razvoj"

Table 1 - List of Green parties in the European Parliament 2009 - 2011

Country	Number of country MEPs (A)	Number of Green MEPs (B)	Name of the Green Party	Ratio of Green MEPs (B / A)
Austria	17	2	Die Grünen	11.76 %
Belgium	22	3	Ecolo - 2 / Groen! - 1	13.63 %
Bulgaria	17	0	-	0
Cyprus	6	0	-	0
Czech Republic	22	0	-	0
Denmark	13	2	Socialistisk Folkeparti	15.38 %
Estonia	6	0	-	0
Finland	13	2	Vihreät	15.38 %
France	72	13	Europe Ecologie - Les Verts	18.05 %
Germany	99	14	Bündnis/Die Grünen	14.14 %
Greece	22	1	Ecologoi Prasinoi	4.54 %
Hungary	22	0	-	0
Ireland	12	0	-	0
Italy	72	0	-	0
Latvia	8	0	-	0
Lithuania	12	0	-	0
Luxembourg	6	1	Déi Gréng	16.66 %
Malta	5	0	-	0
Netherlands	25	3	GroenLinks	12.00 %
Poland	50	0	-	0
Portugal	22	0	-	0
Romania	33	0	-	0
Slovakia	13	0	-	0
Slovenia	7	0	-	0
Spain	50	1	Iniciativa per Catalunya-Verds	2.00 %
Sweden	18	2	Miljöpartiet De Gröna	11.11 %
United Kingdom	72	2	The Green Party	2.77 %
TOTAL	736	46	European Green Party	6.25 %

Source for data: www.europeangreens.eu and www.nsd.uib.no/european_election_database/

Slika 3 Izvor: www.europeangreens.eu i www.nsd.uib.no/european_election_database/

Table 2 - Results of EU Green parties at the last elections for the National Parliament (NP) and the European Parliament (EP)

Country	Name of the Green Party (members of European Green Party)	Seats in the NP	Last NP election results	Last EP election results	Seats in the EP
Austria	Die Grünen	23	10.43 %	9.93 %	2
Belgium	Ecolo + Groen!	16 (10 + 6)	12.3% + 6.9 %	8.65% + 4.91 %	3 (2+1)
Bulgaria	Zelenite	0	-	0.72 %	0
Cyprus	Cyprus Green Party	1	2.21 %	1.50 %	0
Czech Republic	Strana Zelenych	0	2.44 %	2.06 %	0
Denmark	Socialistisk Folkeparti	16	9.20 %	15.90 %	2
Estonia	Eestimaa Rohelised	0	3.80 %	2.73 %	0
Finland	Vihreät	10	7.30 %	12.40 %	2
France	Europe Ecologie - Les Verts	9	3.25 %	16.20 %	13
Germany	Bündnis/Die Grünen	68	10.70 %	12.10 %	14
Greece	Ecologoi Prasinoi	0	2.53 %	3.49 %	1
Hungary	Lehet Mas a Politika (LMP)	16	7.48 %	2.61 %	0
Ireland	Comhaontas Glas	0	1.80 %	1.89 %	0
Italy	Federazione dei Verdi	0	(coal.) 3.08 %	(coal.) 3.12 %	0
Latvia	Latvijas Zala Partija	4	3.75 %	(coal.) 3.79 %	0
Lithuania	-	-	-	-	0
Luxembourg	Déi Gréng	7	11.71 %	16.82 %	1
Malta	Alternattiva Demokratika	0	1.31 %	2.14 %	0
Netherlands	GroenLinks	14	6.70 %	8.87 %	3
Poland	Zieloni 2004	0	(coal.) 8.0 %	(coal.) 2.43 %	0
Portugal	Os Verdes	2	0.99 %	(coal.) 10.66 %	0
Romania	Partidul Verde	0	-	-	0
Slovakia	Strana Zelenych	0	0.70 %	2.11 %	0
Slovenia	Stranka Mladih - Zelene Evrope	0	2.09 %	1.96 %	0
Spain (Catalunya)	Iniciativa per Catalunya - Verds	3	(coal.) 8.09 %	6.09 %	1
Sweden	Miljöpartiet De Gröna	25	7.34 %	11.02 %	2
United Kingdom	GP England Wales+ Scottish GP	3 (1+2)	1.0 % + 0.7 %	8.6 % + 0.5 %	2 (2+0)

Source for data: www.europeangreens.eu and www.nsd.uib.no/european_election_database/

Slika 4 Izvor: www.europeangreens.eu i www.nsd.uib.no/european_election_database/

Izuev Mađarske, Cipra i Litve možemo uočiti kako je zastupljenost Zelenih stranaka u EU parlamentu paralelna sa zastupnicima u nacionalnim parlamentima, odnosno oni koji imaju zastupnike Zelenih stranaka u EU parlamentu imaju i u nacionalnim parlamentima i obrnuto oni koji nemaju na europskoj razini zelene zastupnike nemaju ni na nacionalnoj razini. Grčka je također jedna od zemalja koja ne prati ovaj trend te ima zastupnika Zelene stranke u EU parlamentu, no nema u nacionalnom, iako je bila blizu s nedostatkom od 0.5 posto za ulazak u parlament.

U radu autori propituju ideju da Europska integracija dovodi do porasta i osnaživanja Zelenih stranaka u zemlji koja se priključila. Nažalost statistika ne pokazuje takav trend. Čini se da pripadanje nije dovoljno već je prijeko potreban rad aktivista na terenu kako bi se izborili za glasače. Njemačka Zelena stranka proizašla je iz društvenih pokreta i ima svoju

povijest, razloge i teme s kojima se glasači mogu poistovjetiti. Ulaskom nove članice u EU, u njoj se neće magično pojaviti birači Zelene stranke, no zasigurno imaju prednost i iskustvo onih koji su taj put prošli te mogu biti podržani u svom radu putem Europskog saveza Zelenih stranaka.

Zelene stranke iz zemalja s dužim vremenom pripadanja EU imaju uspostavljen stav prema EU uniji. Zelene stranke zamjeraju EU tehnokratsko upravljanje političkim aparatom, među državničke politike i dominaciju tržišnih pravila. U određenom spektru pitanja Zelene stranke su antieuropski nastrojene, no one ne promiču destabilizirajuće ideologije, već žele kroz institucije promijeniti okvire djelovanja i pravila igre, pojednostavljeno oni se zalažu za novu Europu. Ovakvi suprotni stavovi mogu izazvati zbunjivanje biračkog tijela. Zelene stranke svoju ideologiju smatraju transnacionalnom i u tome su podudarne sa Europskim projektom. Zelene stranke su razapete između vlastite ideologije i pragmatičnog djelovanja u političkom nadmetanju. Nameće se zaključak da se Zelene stranke trebaju profilirati na transnacionalnom nivou putem djelovanja u transnacionalnom okviru unutar snažne transnacionalne institucije.

Moć koja dolazi odozgo dizajnira stvari s obzirom na poziciju s koje promatra sustav. Moć odozdo gradi strukturu putem svakodnevnog djelovanja i oblikovanja pragmatičkih svakodnevnih rješenja. Kako bi se što bolje oblikova transnacionalni oblik djelovanja Zelenih stranaka potrebno ih je prvo izgraditi odozdo na nacionalnim i lokalnim razinama.

Jedna od najstabilnijih Zelenih stranaka u Europi je ona Njemačka, Die Grunen. Njemački, često jednostavno nazivani, Zeleni nastali su početkom 1980-tih u zapadnoj Njemačkoj, a proizašli su iz nezadovoljstva brojnih ljudi koji su se zalagali za anti-nuklearnu energiju, socijalnu održivost, zaštitu okoliša, željom za mir i izražavanje nove lijeve misli. Zelenima iz Zapadne Njemačke 1993. godine nakon pada Berlinskog zida pridružuje se Savez 90/Alliance 90 koju su tvorile tri nekomunističke stranke iz Istočne Njemačke. Borba Njemačkih aktivista bila je širokog spektra. Zeleni/Alliance 90 su upravo i osnovani s razlogom da institucionaliziraju pokrete koji su se događali poput pokreta za okoliš, pokreti protiv NATO-ovih vojnih akcija, pokreti za mir, feministički pokreti za jednakost, protiv autoritarnih vođa i djelomično protiv industrijalizacije,... Svi ovi pokreti artikulirani su u Njemačkom parlamentu kroz stranku Zeleni/Savez 90. Ovo pokazuje da stranka nije nastala preko noći već se bazira na dugotrajnom aktivističkom djelovanju različitih grupa. Tijekom trideset godina Njemačka je artikulirala stabilnu treću opciju u političkom spektru koja nije populistička i rušilačka. Opcija koja kroz sustav pokušava mijenjati stvari, te koja dolazi odozdo.

Zastupljenost na razini EU je jednaka uz manje oscilacije i na nacionalnoj razini, što je logično jer je nacionalna razina ispod federalne, tj. federalno proizlazi iz nacionalnoga. Ovo je dobar indikator da se Zelene stranke razvijaju odozdo – tražiti podrijetlo zelenih stranaka može i time slijedom dalje na zastupnike na regionalnoj, zatim i gradskoj, pa sve do individualne razine. Ako gledamo na Zelene stranke kao na mogućnost za promjenu političko

upravljačkog sistema unutar slobodno tržišnog kapitalizma možemo biti optimistični, no i spremni na puno rada. Pokazuje se da stranke koje proizlaze odozdo ne mogu to učiniti preko noći već je potreban širi spektar različitih aktivista koji u različitim segmentima(okoliš, jednakost, feminizam,....) žele unaprjeđivati društvo.

Ako podržavamo ideju da su Zelene stranke mogući i vjerodostojni izbor za promjenu načina upravljanja velikim strukturama ekonomije i ljudskog djelovanja, onda nam ovo pokazuje da je sustavna promjena doista moguća odozdo, te ako je bazirana na dugotrajnom i ustrajnom radu, aktivizmu i djelovanju. U sljedećem poglavlju spuštamo se sa političke razine na manji uzorak sela, specifičnije eko sela.

Kao podlogu za istraživanje odabrao sam istraživački rad Martina Losardo: *“Novi načini življenja, stari kao i Zemlja: Najbolje prakse i održivost na primjeru Talijanske ecoselo mreže”*, i podatke s mrežnih stranica Globalne Mreže Eko sela.

Kako bi jasnije mogli promišljati i analizirati eko sela kao način života koji direktno provodi ideologiju održivog življenja potrebno je definirati pojam eko sela.

Robert Gilman 1991. iznosi definiciju eko sela kao:

“Ljudsku nastambu u kojoj su ljudske aktivnosti bezopasno integrirane u prirodni svijet na način koji podržava zdravi ljudski razvoj i može uspješno nastaviti u vremenski neodređenu budućnost.”

Za neke čitatelje ovakva definicija ima visoke i nedokučive standarde, ponajprije mislim na ideju o bezopasnoj integraciji ljudi u prirodu, ili integraciju kulture u prirodu. Eko sela ne ostvaruju nužno sve visoke standarde i uvjete ovakve definicije te se na njih gleda kao na proces razvijanja i življenja prema tim standardima.

Kosha Joubert, izvršni direktor Global Ecoselo Mreža, definira je eko selo kao namjerno tradicionalno; ruralna ili urbana zajednica koja se svjesno dizajnira kroz lokalno posjedovanje resursa i participativne procese unutar svih četiri dimenzije održivosti (društvenu, kulturološku, ekološku i ekonomsku) kako bi regenerirali svoje društvene i prirodne okoliše.

Definicija nam ukazuje na to da eko sela ne treba promatrati kao gotovi proizvod neke ideje već na njih treba gledati kao na proces. Eko sela često počinju s fokusom na jednu od četiri dimenzije održivosti, što najčešće započinje s ekološkom dimenzijom, no napreduju u holističke modele funkcioniranja i razvijanja. Holističkim modelom djelovanja postiže se održivost na svih četiri dimenzije: društvenoj, ekološkoj, ekonomskoj i kulturnoj.

U opće poznatom govoru eko selo kao pojam pojavio se krajem 1960-tih kada se unutar društvenih pokreta počelo razmišljati o alternativnim načinima življenja i o dijeljenju životnog prostora, te je također započinjala ideja sqot kulture – preuzimanja napuštenih prostora. Svoj konkretni identitet, te definiciju i okvir, dobiva početkom 1990-tih kroz rad već spomenutog Roberta Gilmana i Diane Gilman pod nazivom *“Eko sela i održive zajednice”* za humanitarnu udrugu koja podržava projekte održivog življenja Gaia Trust, u kojoj su teme ekologije i zajednice iznesene zajedno kao strukturirani koncept.

Jedan od najvažnijih momenta za popularizaciju naziva eko selo, dogodilo se nakon konferencije *“Eko sela i održive zajednice”* održane u Findhornu u Škotskoj 1995. godine. Ova konferencija snažno je odjeknula u globalnom aspektu. Tu su se susreli mnogi pojedinci i predstavnici različitih zajednica koje su živjele prema održivim standardima, te je ubrzo

osnovano, putem Gaia Trust, Globalna Mreža Ekosela (Global Ecovillage Network). Nakon ovoga događaja danas su u svijetu eko sela prisutna u preko 70 zemalja, gdje se eko sela sama identificiraju kao ekološka i održiva. Globalna mreža eko sela danas ima status konzultanta u području održivog razvoja za Ekonomsko i društveno vijeće pri Ujedinjenim Narodima. Globalna mreža eko sela predstavlja preko 13.000 različitih zajednica, permakulturnih projekta i eko-održivih zajednica. Mreža funkcionira kroz kontinentalne podgrupne mreže i transnacionalne radne grupe što također ispunjava okvir djelovanja Zelenih stranaka, pa na ovu mrežu možemo gledati kao na političku snagu uistinu nenacionalnog karaktera koja zajedno sa klasičnim političkim strankama može učiniti velike promjene u regulativama tržišnih natjecanja i proizvodnje zahtijevajući visoke ekološke standarde i modele proizvodnje.

Johnathan Dawson bivši predsjednik Globalne Eko-selo Mreže, opisao je 5 principa kojih bi se eko-sela trebala pridržavati kako bi odgovarale okviru eko sela, te ih navodi u svojoj knjizi *Ekosela: "Nova granica za održivost"*.

Pet principa:

1. Nisu financirana od državnih projekata, nego su inicijativa odozdo.
2. Stanovnici eko sela cijene i prakticiraju zajedničko življenje
3. Stanovnici nisu ovisni o državi, korporaciji ili nekom drugom izvoru centralizirane moći kako bi si osigurali: vodu, hranu, sklonište, moć i ostale potrepštine već ih radije pokušavaju sami ostvariti.
4. Stanovnici imaju jak osjećaj za vrijednost zajedničkog, te isto izražavaju kroz duhovne termine.
5. Eko sela često služe kao mjesta istraživanja i demonstracija, nudeći edukacije i iskustva za druge.

Eko selo promatram kao alat i koncept unutar kojeg se može provoditi ideologija održivog življenja. Eko selo nije nužno geografsko mjesto već princip življenja koji se može voditi u ruralnim i urbanim područjima.

Eko sela nastaju kao reakcija na permanentni osjećaj nesigurnosti u Zapadnim kulturama pod pritiskom kapitalističko eksploatornih struktura koje dominiraju društvom – država, korporacija, udruženja moćnika. Pojedinač okružen liberalizacijom radnih mjesta, uvođenjem velike fleksibilnosti i kompetitivnosti na slobodno tržište koje generiraju svakodnevnu stresnu nesigurnost i natjecanja. Takva okoline dovodi do sve veće želje za isključivanjem ovisnosti od centraliziranih struktura u svakodnevnom životu pojedinca. Situacije poput financijskih kriza, političkih amoralnosti, podilaženje profitu proizvođači velika opterećenja i oštećenja nad prirodom potiču nastanak inicijativa i pokreta poput koncepata eko-sela, odnosno održivih zajednica.

Eko-sela primarnu važnost stavljaju na održivost, stoga ju je potrebno definirati, što smatramo održivim? Kao što imamo problematiku prilikom definiranja pojma kulture, ovisno

o perspektivi i poziciji iz koje je definiramo slične probleme pronalazimo i u pojmu održivost. S obzirom na to da na održivost u ovom radu gledamo kao na ključni pojam ideologije možemo odrediti različita stajališta unutar ideologija. U liberalnim demokracijama kakva su naša društva pojedinci se identificiraju unutar različitih ideologija i pozicija koje zastupaju unutar tih ideologija, neki se unutar ideologija postavljaju čvršće, tvrđe ili ekstremno, dok su drugi na pozicijama umjerenijih stavova, te su spremni činiti određene kompromise unutar ideologija koje zastupaju i s kojima se identificiraju. Pojedince možemo odrediti prema tome koliko fleksibilno pristupaju identificiranju s ideologijama s kojima odabiru podređivati sebe i svoje djelovanje. Unutar ideologije održivosti možemo razmišljati unutar mekših i tvrdih stavova. Zagovornici održivosti u blažoj varijanti zalažu se za osiguravanje potencionalne sigurnosti za sljedeće generacije. Ovakav utilitaristički stav vidi prirodne i proizvodne kapitale kao među-zamjenjive zbog vjere u tehnološki progres. Tvrđi stav održivost vidi eko-centrično, koji zagovara da sav prirodni kapital ostane netaknut, odnosno nepovrijeđen. U suštini ovi pogledi na održivost odražavaju pogled pojedinca na prirodu, da li ju vidi kao instrument ili kao vrijednost. Robert Gillman primjećuje kako eko sela generiraju tvrđe stavove prema održivosti, odnosno pokazuju i priznaju vrijednost širem spektru ljudskog i neljudskog (biljke, životinje, okoliše,...) života.

Fokusirat ću se na održive zajednice u ruralnim područjima. Velika opterećenost stresom i pritiscima društva danas su puno osjetljivija u urbanim, gradskim područjima nego onim ruralnim. Iz perspektive urbanog područja danas se na ruralno često gledao, kao na slobodno, polagano i bez stresno područje nedotaknuto previše ljudskom kontrolom. Ovakav način gledanja na selo definitivno idealizira život na selu, koji nikako nije lagan i bezbrižan, no zamislivo je kako je razina stresa od svakodnevnih obaveza mnogo manja nego li u gradu.

Kroz eko-zajednice, okrupnjene u decentralizirane mreže, bez strukture koja mrežom upravlja, već se ona sama definira, redefinira i djeluje, pokušava se ustanoviti okvir holističkog održivog življenja. Eko sela promoviraju eco-reverzibilnost. Eko reverzibilnost označava djelovanje unutar kojeg pojedinac ne uzima od prirode u količini u kojoj se priroda ne može oporaviti od interakcije, već je potrebna i povratna veza pojedinca prema prirodi. Pojednostavljeno, ono što se uzima od prirode u istoj ili većoj količini je potrebno vratiti prirodi. U ovom elementu održivosti može se uočiti razlika između holističkog pristupa – 4 dimenzije održivosti; spiritualna komponenta eko zajednica i institucionalnih državničkih okvira. Primjerice, Europska Unija koja se uzima za uspješnu federaciju država koja donosi sigurnosti i prosperitet svojim građanima (?) održivost, koju promovira kroz okolišne politike smatra da je dovoljno “zaštiti prirodu i čuvati zdravlje i kvalitetu života” te da je moguće “zaštiti okoliš i zadržati kompetitivnu poziciju unutar globalnog tržišta kao nadopunjujuće stavke”.

Pokret od-rasta, o kojima ću pisati dalje u radu, jednako kao i eko sela zahtijevaju priznavanje limitiranosti prirodnih resursa. Unutar kapitalističko tržišnog diskursa razvoj se promatra kao beskonačni rast, te kada se govori o održivom rastu nemoguće je održavati beskonačni rast s limitiranim resursima. Nelogičnost sustava je također u tome što se unutar

kapitalističko-tržišnog natjecanja ekonomija vidi kao stup razvoja što nije istina, jer okoliš je primarni stup tržišta, ekonomija, kapitala i rasta. Ovo je jedan od ključnih segmenata u razilaženju institucionalnih struktura i njihovog pogleda i definicije održivosti za razliku od eko-sela.

Eko sela su pokreti koji odražavaju stajališta pojedinaca da su zajednice holistička razvojna organska smjesa koja treba djelovati u skladu s prirodom i njenim ciklusima, od nje ne treba koristiti ništa već s njom surađivati. Unutar eko sela odnos kulture čovjeka i sigurnosti prirode mora međusobno djelovati na obostranu korist i dobrobit. Mnogi su načini na koja eko sela pokušavaju živjeti svoj održivi način života.

Spoj prakse i teorije je poznati problem čovjeku još od izuma vatre i kotača, s obzirom na to da sam se do sada fokusirao više na teorijski aspekt prikazat ću nekoliko primjera iz održivog življenja u praksi.

Fundamentalne potrebe čovjeka su prehrana i stanovanje. Ono što se u praksi pokazalo kao najčešće rješenje za ove izazove je permakultura.

Permakultura je skup znanja o dizajniranju održivih ljudskih zajednica. To je interdisciplinarna znanost o Zemlji kojom racionaliziramo i štedimo prirodne resurse, učinkovito planiramo potrošnju energiju i oblikujemo ju prema našim potrebama. Permakultura koristi znanja arhitekture, građevine, poljoprivrede, šumarstvom, biologije, kemije, ekologije, ekonomije, energetike, upravljanja vodama i otpadom. Permakultura kao znanstvena disciplina je svjesno dizajniranje i održavanje poljoprivredno produktivnih ekosustava koje odlikuje bio raznolikost, stabilnost i žilavost prirodnih ekosustava. Permakultura je harmonična integracija ljudi i krajolika, koja na održivi način osigurava hranu, energiju, sklonište i ostale materijalne i nematerijalne potrebe. U suštini permakultura je spoj dviju riječi – permanentna agrokultura koju je 70-tih uveo Bill Mollison. Permakultura dijeli vrijednosti s eko-selima, te vrijednosti su poštovanje prirodnih ciklusa prirode, bogatstvo raznolikosti i jednakost između ljudski i neljudskih živih bića.

Permakultura je baza koja objedinjuje sve aspekte održivog življenja u cjelini, dok sinergijske vrtove možemo prezentirati kao jednu od ideja u kojima vidim zaboravljeno tradicijsko znanje pomiješano s modernim napredcima ljudskog znanja. Sinergijski vrtovi su veoma popularni u eko-selima diljem svijeta, te ih putem njih mreža eko-sela promovira kao najefikasniji način za održivo opskrbljivanje hranom, kako za pojedinca tako i za zajednicu. Sinergijski vrtovi su etični, balansiraju odnos čovjeka i prirode, te zahtijevaju holistički pristup prilikom sadnje. Začetnik ove revolucije u agrikulturi je Masanobu Fukuoka koji je u svojim knjigama prezentirao novi način uzgoja. On naglašava kako uzgoja hrane, odnosno poljodjelstvo može biti uspješno bez oranja, gnojenja, plijevljenja i pesticida. Mnogi ga smatraju i začetnikom permakulture, a ne samo sinergijske sadnje, jer je svojim djelovanje utjecao i na Billa Mollinsa koji je uveo termin permakultura. Masanobu Fukuoka napisao je knjigu pod nazivom *“Revolucija jedne slamke”* u kojoj objašnjava svoje principe sadnje u kojim s minimalno fizičkog napora, mehanizacije i tehnike, te pesticida postići što bogatiji prinos plodova.

Sinergijski vrtovi kultiviraju biljke putem prirodne konsocijencije tj. guste sadnje jednih kultura pored drugih koje jedna drugu potpomažu (primjerice grašak koji se penje po kukuruzu). Prilikom sadnje sinergijskog vrta potrebno je dobro pročitati kulture koje se sade, te ih potom pokriti mješavinom zemlje, gnojiva i lišća koje pokušava biti što bliže prirodnom pokrovu zemlje koji bi se dogodio u šumi tj. na podneblju na kojem se radi. Važno je spomenuti kako ovakav način sadnje ne trpi čupanje korova, kao niti uklanjanje biljaka koje su već doprinijele plodom, te također zahtjeva da se nikakvi kukci, bube ili insekti ne uništavaju niti uklanjaju. Ovakav tip uzgoja odgovara tvrdim stavovima održivosti za koje se zalažu članovi eko-sela, od prirode se uzima samo plod, dok se sve ostalo ostavlja prirodi, kao i što se prirodu ne uznemirava kopanjem i mehanizacijom, tako čovjek zajedno sa prirodom sudjeluje u stvaranju ploda, i istovremeno stvara prehranu za tlo, a samim time hrani i kukce, i životinje i sve ostale u hranidbenom lancu prirode, i vraća prirodi i više nego li je uzeo.

Isti principi kojima se vode prilikom prehrane, vode se i u arhitekturi, odnosno u izgradnji skloništa i kuća. U suvremenom svijetu postoji mnoge tehnike ekološke izgradnje. Neke se temelje na korištenju samo prirodnih resursa poput slame, drveta, blata,... dok se drugi oslanjaju na reciklažu pa koriste stare automobilske gume ili velike količine plastičnih boca koje otkupe ili pokupe s otpada. Postoji veliki broj eko sela i različiti i mnogostruki načini za življenje, tako postoje primjeri ljudi koji žive u šatorima ili kućicama na drveću. Neki su odlučili zauzeti napuštene prostore i napuštena sela te ih dograđivati prema principima održivog življenja. Osnovne zakonitosti prilikom gradnje je da se ne koriste materijali koji su štetni za zemlju, da se pogleda u prošlost i pokuša izvući znanja iz starih načina gradnje koji se mogu prenositi u modernost. Važno je za nastambu da ima veliku energetska učinkovitost prilikom potrošnje energije, da se oslanja na alternativne izbore energije kao što su solarni kolektori, turbine pogonjene vjetrom, skupljanje kišnice, grijanje na drvo,... Najvažnije je smanjivanje ovisnosti od energetske struktura moći, energija čiji smo svi veliki potrošači ima svoje tokove dolaska, te je u svijetu limitiranih fosilnih goriva jedan od faktora za započinjanje ratova i destabilizacija malih država od strana velikih hegemoni. Energetika je odličan i prividno beskonačan izvor zarade, ljudi se uvijek moraju grijati i trošiti energiju za prijevoz i za napajanje raznih kućanskih aparata i ostalih energetske potrepština. Smanjivanjem ovih ovisnosti putem održivih načina stanovanja smanjujemo moć velikih energetske dobavljača i njihov utjecaj.

Ponajprije sam spomenuo prakse održivog uzgoja hrane i izgradnje nastambi kao ono što je primarno potrebno čovjeku, no održivo življenje predstavlja širi koncept djelovanja i on se prvenstveno bazira na antikonzumerizmu. Potrebno je suprotstaviti se konceptu konzumiranja koji nam se nameće od strane kapitalističke ideologije. Unutar kapitalizma potrebna je konstantna potrošnja, odnosno konzumacija bilo kakvih dobara, odnosno sve je podložno komodifikaciji. Kao što su Theodor Adorno i Max Horkheimer objasnili u svom radu *"Kulturna industrija"*, sve je podložno pretvaranju u robu široke potrošnje čak i kultura, a sukladno tome i sport, kozmetika, hrana, nekretnine, odmor, sve je roba i sve je moguće kupiti novcem. Tako se stvara umjetni osjećaj rasta zbog ostvarivanja profita. Unutar eko –

sela pojedinci se trude proizvoditi što više primarnih potreba, te stoga proizvode kozmetiku, šiju vlastitu robu, zajednički koriste jedan auto, zajednički kupuju, skupljaju kišnicu, recikliraju,... Na ovaj način razvijaju i tradicionalne vještine i zanate, provode vrijeme zajedno bez prisutnosti stresa, a bez obzira na količinu posla uvijek ostaje dovoljno mjesta za vlastitu individualnost i vlastite interese, te osobni razvoj. Generalno gledano u ovakvom tipu okoline pojedinac je slobodan razvijati se onako kako on vidi potrebnim – agrikulturno, spiritualno, ili spoznajno. Ne postoje figure i uloge šefova, menadžera, nadglednika. Nedostatak autoritarnih i/ili rukovoditeljskih figura dovodi do jednog velikog pitanja koje se često spominje kada se razgovara o temama eko – sela, a to je način upravljanja zajednicom.

Eko-sela pokušavaju razviti razne nove upravljačke modele bazirane na horizontalne organizacijske modele. Horizontalni organizacijski modeli su dihotomni par hijerarhijskim modelima organizacije i upravljanja unutar koje moć ide od vrha hijerarhije na niže, dok je u horizontalnim modelima moć rasprostranjena ravnomjerno među svim članovima organizacije. Neki od horizontalnih modela upravljanja su: sociokracija, holacracija, sudjelovanje u odlučivanju ili (Participativ decision making - PDM), teorija brzog povjerenja gdje se prvo uspostavlja povjerenje, a zatim se prilagođavaju sustavi vrijednosti koji se u američkom korporativnom žargonu naziva se Swift trust theory, a u hrvatskoj teorija Mosta. Jedan od najpoznatijih oblik djelomičnog horizontalnog upravljanja je samoupravni socijalizam.

Sociokracija je najčešći oblik upravljanja i odlučivanja unutar eko-zajednica. Sociokracija je kovanica latinskih izraza *socius* što znači drugovi, prijatelji ili kompanjoni i *cratia* koja označava vladajuću klasu.

Sociokracija je sustav upravljanja koji primjenjuje načela i metode sociologije, kibernetike i opće teorije upravljanja. Koristi sustavno promatranje, mjerenje i eksperimentiranje kako bi se testiralo uspjeh svojih odluka i sposobnost postizanja ciljeva organizacije. Kao društvena teorija, kao i sustav upravljanja, sociokracija nastoji postići rješenja koja stvaraju skladna društvena okruženja, kao i proizvodne organizacije i tvrtke.

U sociokratskom načinu upravljanja koristi se pristanak svih prilikom donošenja odluka, a ne glasova većina. Na taj se način izbjegava nezadovoljstvo jer su svi prihvatili smjer u kojem će zajednica djelovati. Pristanak se definira kada ne postoje prigovori na odluku, odnosno kada su svi prigovori izneseni i razjašnjeni, ako se prigovor ili prigovori ne mogu razriješiti odluka se odgađa dok se prigovori ne razriješe. Odluke se donose raspravom ljudi koji se međusobno poznaju. Ako je zajednica prevelika manje grupe odabiru predstavnike koji onda zajedno odlučuju na jednak način. Predstavnik se također bira pristankom svih i bazira se na povjerenju, a ne moći.

Socijokracija je model koji je primjenjiv i na velike sustave, putem podijele na krugove, odnosno metoda upravljanja je "socijokratska kružno organizirana metoda" koju

su osmislio Kees Boeke i Betty Cadbury koji su prvi primijenili ovakav način upravljanja sredinom 20. stoljeća u školi u kojoj je zajedno sa učenicima i učiteljima bilo 400 ljudi.
Boeke, Kees: Sociocracy: Democracy as It Might Be.

Tri su osnovna principa koje zagovara Boeke kako bi sociokracija bila uspješna:

1. *Interes svakog člana se mora uzeti u obzir, a pojedinac mora poštovati interes cjeline*
2. *Nikakva akcija se ne poduzima bez da su svi pristali na ponuđeno rješenje*
3. *Svi članovi moraju prihvatiti ove odluke ako su jednoglasno prihvaćene*

Sociokracija ostavlja dojam da nije baš efektivna u brzini donošenja odluka, no dojam sam kako je implementacija i provedba odluke mnogo brža od primjerice sustava gdje većina odlučuje, a suprotstavljena strana to mora prihvatiti.

Ovakav način upravljanja za ideju ima osvještavanje tuđih interesa jednako važnim kao i onim vlastitim. Ukoliko je ova premissa prisutna kod svih sudionika sociokratskog društva, ono unosi dobru volju i duh zajedništva. Na ovakav način olakšava se ispitivanje i prezentiranje različitih perspektiva na isti problem ili izazov. U teoriji.

Eko sela nisu znanstveni primjer drugačijeg života koji u potpunosti uspješno odgovara na sve kritike konzumerističkog društva i kapitalističke proizvodnje, na njih je potrebno gledati kao na projekte volje i želje pojedinaca i grupa za drugačijim načinom života. Želja za spajanjem tradicionalnog i modernog dovodi do vraćanja izgubljenih vrijednosti poput življenja prirodnih ciklusa, a ne kapitalističkih trendova. Osobno najveći problem vidim u načinu upravljanja ovakvim zajednicama, no sociokratski model u kojemu je potreban pristanak cjeline vidim kao kompleksan proces za pojedince i zajednicu, on zahtjeva trud, razumijevanje i poštivanje multikulturalnosti kako bi ostvarili zajedničko djelovanje prema održivosti i svakodnevnom zadovoljstvu.

U ovom segment istraživanja napravio sam intervju s jednim nukleusom, odnosno jednom obitelji koja pokušava živjeti na održivi način, točnije ne škoditi prirodi niti u jednom trenutku.

Riječ je o Dubravku Lapaine i Danki Tišljar, te maloj 4 mjesечноj bebi imenom Lunar.

Ova obitelj se prije 6 godina odlučila preseliti u jedno malo mjesto na sat vremena vožnje automobilom od Zagreba, kao urbanog područja. Odlučili su kupiti dva hektara bukove šume, te na toj lokaciji sagraditi kuću. Ok, nije toliko neobično, no ipak je nešto neobično, a to je njihov pristup životu koji se ponajprije može vidjeti na arhitekturi, odnosno na načinu i modelu izgradnje kuće.

Kuća je veličine 300 kvadratnih metara te se nalazi nekih dvadesetak metara od početka same šume. Kuća je u potpunosti ekološki održiva, te koristi materijale koji ne pripadaju konvencionalnoj gradnji. Kuća je sagrađena od drva, bala sjena, blatne žbuke i recikliranog crijepa. Putem modernog znanja o arhitekturi (Danka je diplomirani arhitekt) i matematici (Dubravko je diplomirani matematičar), te pomoću mnogih knjiga o ekološkoj gradnji i proučavanja modernih alata koji im mogu pomoći, smatram da su spojili tradicijska i moderna znanja.

Ipak, naglasak nije na kući, ona je materijalizacija ideala i želje za drugačijim životom. Kako bi se ova kuća izgradila niti jedno drvo nije suviše uklonjeno, a sva koja su uklonjena su ponovno iskorištena, čak je i tekućina protiv miševa i kukaca koji su dolazili grickati sijeno bila mješavina biljaka koja nije štetila niti biljkama, niti ljudima, a miševima je naprosto bila odbojna.

Izgradnja velike kuće je veliki pothvat, no Dubravko i Danka su imali i veliku pomoć u obliku svojih prijatelja i obitelji koji su po potrebi dolazili u velikom broju kako bi se veliki zahvati brzo završili.

Razgovor koji sam vodio s Dubravkom i Dankom je bio kratak, jer sam zamoljen da razgovor ne traje dugo. U tom kontekstu pitanja sam postavljao tako da ispitanici izražavaju svoja stajališta i misli o temama koje sam smatrao da bi se pojavile u glavama pojedinca koji razmišlja o odlasku iz grada na selo.

Vjerujem kako su mnogi razmišljali o ovakvom koraku u životu i pronašli mnogobrojne razloge zašto to ne napraviti. Ovo je primjerak ljudi koji su napravili, za neke ekstreman, korak u život i počeli živjeti potpuno održivo prema prirodi. Važno je naglasiti da oni svojim odlaskom na izoliranije mjesto života se nisu odrekli modernih tehnologija koje ih mogu spajati sa drugim ljudima bilo gdje na svijetu.

Posao kojim se bave kako bi uprihodili običan novac je Dubravkovo sviranje digerdoo-a, izrada istih te radionice sviranja. Danka potpomaže ovaj rad inženjeringom zvuka, te velikim znanjem i zalaganjem doprinosi izgradnji i razvoju kuće i okoline u kojoj zajednički djeluju.

RAZGOVOR SA DUBRAVKOM:

DUBRAVKO: Zovem se Dubravko Dud Lapain, diplomirani inženjer matematike. Imam 37 godina, bio sam na pola doktorata kada sam prekinuo i odlučio se posvetiti sviranju, a kasnije i izradi digiredoo-a. Na selo sam se preselio iz grada prije 6 godina.

BOJAN: Da li ti nedostaje grad?

DUBRAVKO: U nekim aspektima da.

BOJAN: U kojim?

DUBRAVKO: Kulturna događanja.

BOJAN: A da li ti nedostaje gradski mooving, gradska buka?

DUBRAVKO: Ne, imam prijatelje po cijelom svijetu i već sam naviknuo da ću ih dosta nasumično viđati na dosta nasumičnim mjestima.

BOJAN: Zašto ste odabrali samostalni život na selu, štoviše jedva da ste dio sela jer ste na kraju sela u svojem komadu šume te ste na neki način izolirani? Zašto ne direktno u selu sa susjedom desno i lijevo od sebe?

DUBRAVKO: Hmm, mislim da se moj svjetonazor dosta razlikuje od mojih susjeda, i u gradu i u selu, a osim toga potreban mi je veliki prostor da bi mogao raditi svoje lude eksperimente sa zvukom. Zato volim biti na otvorenom. Treba mi i prostor za izradu mojih instrumenata, tako da je to bilo spajanje ugodnog s korisnim.

Šuma i livada su takvi prostori. I livada je super, ali ja sam odabrao šumu. Iako bi sada najradije imao kombinaciju livade i šume.

BOJAN: Meni to zvuči kao da imaš veliki mir ili nemir u sebi pa trebaš veliki prostor da izraziš taj mir.

DUBRAVKO: Pa prvenstveno je to zato što volim slušati glasnu muziku u 2 ujutro, pa da nikome ne smetam.

BOJAN: Čini se kao da je to jedan od razloga zašto niste odabrali život u nekoj eko-selo zajednici, ljudi su sličnijih svjetonazora, a opet imaju taj moment pomaganja zajednice pojedincu i obrnutu, da li ste pokušali pronaći neku zajednicu koja bi vam odgovarala?

DUBRAVKO: Jako zanimljivo pitanje. Upoznao sam nekoliko zajednica, iako je poznavanje zajednice jedan dinamički proces, i znači vidio sam i osjetio sam bitku u trenutku određenih zajednica, doživio sam da je to jako kompleksno u zajednici ostvariti zadovoljstvo zajednice i pojedinca što zahtjeva veliku zrelost zajednice, a i pojedinaca, a osim toga moje umjetničko djelovanje je dosta ekstremno i volim imati potpunu slobodu nad tim i svojim vremenom i resursima, kako želim i u tom smislu mislim da je moderan termin za mene solo briač.

Ja jako volim ljude, ali iako volim to što radim volim to podijeliti, a dok to radim volim to raditi solo, i uvijek sam tako radio. Radim i instrumente sam. A društvo nekako želim zadovoljiti izvan onoga što radim i u tom smislu mi je to jednostavnije raditi bez zajednice. Naravno da zajednica ima svoje prednosti i da bi mi ponekad bilo dobro da imam zajednicu, ali jednostavno to u ovom trenutku nije ostvarivo za mene sada.

BOJAN: Razumijem to. A s obzirom na to da niste fiksirani i dinamika svijeta je danas drugačija, možeš ići gdje želiš kada želiš. Zanima me da li te brine situacija u svijetu, da li pratite neke svakodnevne društven-političke-ekonomske odnose i dinamike?

DUBRAVKO: Kao prvo, marginalno pratim što se događa u svijetu preko Facebooka, naprosto ne mogu biti u potpunosti isključen od vijesti. S druge strane ako svijet bude uništen u nuklearnom ratu, ne mogu se cjenkati nego moram prihvatiti svoju sudbinu...

BOJAN: Svoju nuklearnu sudbinu?

DUBRAVKO: Ha ha da svoju nuklearnu sudbinu... Na kraju nekako svi mi strašno puno polažemo u neku sigurnost, ljudi vjeruju u penziju, a ne održavaju svoje tijelo da bude pokretno nakon 65. godine i u tom smislu sigurnost je to da sam lucidan, da sam zdrav, da sam dovoljno jak i pokretljiv i u tom smislu vjerujem da ću se snaći u svakoj situaciji, osim ako mi padne atomska bomba na glavu, iako bi se i tada snašao, mislim umrijet ću ali tako ću se snaći u toj situaciji.

BOJAN: Vjerujem da si od napada atomskom bombom u Čazmi poprilično siguran jer niste zanimljivi za neke plinske puteve...

Ok ne brinu vas neke dnevno političke društvene dinamike, a kako se osjećate prema osobama koje su u našem klasnom društvu na margini i preživljavaju s nekakvim malim nadnicama, i neisplatama, taj sloj koji nema moć nego je potlačen od onih koji su im moć na neki način uzeli. Vi ste se odvoji i uzeli svoju moć i svoju sudbinu u svoje ruke, da li vas brinu, na nekoj empatijskoj razini ljudi koji se nisu oslobodili i koji svakodnevno rade u kapitalističko klasnom društvu kao oni koji ne odlučuju nego samo rade i preživljavaju jedva iz mjeseca u mjesec?

DUBRAVKO: Vidim da se moj odgovor mijenja s godinama, dok sam bio mlad mislio sam da mogu jako puno, ali nisam radio ništa, a tada mi se činilo da radim puno. Danas radim jako

puno za sebe, ali i dajem malo svugdje, dajem novce avazu, potpisujem peticije, širim vijesti, pomažem raznim drugim organizacijama, Aboridžinima u Australiji, postoji jako puno tih malih donacija koje radim, Unicef podržavam redovito. Tako dajem doprinos za boji svijet, a drugi način na koji činim svijet boljim je kada sviram koncerte i dajem ljudima poruku kojom im dajem moć, ili im pokušavam pomoć da prežive i da im dam poruku da imaju moć. Naravno da imamo ograničenu moć, i ponekad volimo dramatisirati o našim situacijama, u jednim situacijama smo bespomoćni, a u drugom trenutku smo nepobjedivi i sve pozitivne poruke na internetu vrijede baš za nas, nekako vjerujem da je istina negdje u sredini, jer čovjek dio svoje situacije uvijek mora prihvatiti i neki život bez izazova ne postoji, a s druge strane jako je puno ljudi koji su spremni promijeniti stvari, a u tom smislu je jako teško odrediti moment u kojemu stvarno možeš pomoć.

BOJAN: S obzirom na to da radiš puno malih donacija, zanima me koliko si financijski neovisan, a kada te to pitam reci mi koliko si neovisan od nekakvih državnih institucija, da li se uspješno skrivaš od HRT inkasatora u šumi ili te ipak nađu?

DUBRAVKO: Plaćam porez kao i svi, jedino se od države ne možeš sakriti, od svih drugih se možeš sakriti i od mafije, ali od države se sigurno nećeš sakriti, tako da je to projekt za nekog drugog, a ne za mene. Financijski smo neovisni, ali bih napomenuo da imamo jasno razložene želje od potreba, prvo moramo zadovoljiti potrebe, a želje imamo dosta jasno prioritizirane i to nam čini život jednostavnijim.

BOJAN: Dakle racionalni ste oko svojih dohotka i rashoda. Da li si ikad razmišljao da se baviš aktivizmom, i da li si se ikad bavio aktivizmom, nego na suptilniji način širiš neku poruku, zašto ne koristiš glazbu u takve svrhe recimo?

DUBRAVKO: Mislim da zapravo što se tiče uništavanja neprijatelja jedino je to moguće učiniti iznutra, jedino će se neprijatelj tako uništiti...

BOJAN: Misliš da će implodirati

DUBRAVKO: Da, implodirat će, mislim da trebamo imati balans između toga što želim raditi i spašavanja svijeta i kroz ono što radim pokušavam utjecati na ljude na dobar način na ono što ja mislim da je dobro naravno da to ovisi o mojem stanju svijesti i koliki sam ja totalni idiot i dalje mogu raditi totalna sranja, u tom smislu mislim da je jako opasno nametati svoje ideje. To sad zvuči jako filozofski, ali hmm zaustavimo diskusiju na tome. A druga stvar je da stvarno biti aktivist to totalno moraš doživjeti kao poziv i kao nešto što je tebi primarno kao što je meni muzika, a ovaj moj tihi aktivizam vidim kao tiha voda brege dere i kada bi svi na taj način sudjelovali kao ja vjerujem da bi svijet bio veoma drugačije mjesto nego što li je sada. Neopisivo različit.

BOJAN: Kao ako svako da svoj mali dio kolača imat ćemo tortu na kraju.

Koliko ti trenutno znači tvoja diploma, kao neka potvrda institucije, nisi netko tko šalje poslodavcima životopise pa piše da si završio ovo ili ono. Koliko ti ta institucionalna naobrazba pomaže u jedno neinstitucionalnom načinu života?

DUBRAVKO: Stvar je što mi je matematika razvila razmišljanje na nivou na kojemu ne daje niti jedan drugi faks i daje tu neku apstraktnu inteligenciju koja nije usmjerena na neka specifična znanja i na neko usko područje, primjenjivo u svim sferama života, ne u svojoj svojoj amplitudi više ne moram dokazati Hahn - Banach theorem u životu, ali su mi i dalje stvari logički jasne i u tom smislu sam jako zahvalan za taj jedan trening uma zbog kojeg dobro raščlanjujem, razlažem, zaključujem i dobro uočavam razliku između pretpostavki i zaključaka što je boljka ovog svijeta, samim time malo više

BOJAN: Čini mi se kao da si odabrao dobar faks za život koji živiš. Odnedavno si i otac malenog djeteta. Nedavno je aktualan bio film Capitan Fantastic koji svoju djecu odgaja u šumi odvojene od bilo kakvog oblika suvremene civilizacije, pa onda u jednom trenutku djeca se susreću s gradom i otkrivaju koka kolu, osobno ne smatram da je bitno da djeca znaju za koka kolu, ali mnoge bi zanimalo, da li imaš neki strah možda da će se tvoje dijete osjećati usamljeno ili odvojeno u šumi, vjerujem da je ovo pitanje mnogima na pameti kada možda razmišljaju o preseljenju na ovako mjesto, da li će djeca imati prijatelje, kako će ići u školu,... kako vi vidite ovu situaciju?

DUBRAVKO: Da, kada se bojim, ne bojim se jer nemam puno strahova, hoće li dijete biti usamljeno, u ovom trenutku nije usamljeno, nije se to desilo da je dijete bilo usamljeno. Dosta putujemo dosta se krećemo i stvari mogu ispast na jedan i na drugi način, nisam nigdje pročitao tjeck svoga života i ne znam hoćemo li otići iz ove kuće, ne planiramo to ali nikad ne znaš. Planiram relativno male etape u životu i vjerujem da je tako najbolje
Razgovor sa Dankom:

BOJAN: Ukratko nam reci tko si, da dobijemo neke osnovne informacije o osobi s kojom pričamo.

DANKA: Zovem se Danka Tišljarić, imam trideset i hmmm.... sedam godina...

BOJAN: Teško si to rekla.

DANKA: Treba se sjetiti. Završila sam arhitekturu, i bavila se tim poslom par godina. Sada se bavim muzikom u smislu da sam inženjer zvuka na koncertima svog partnera, putujemo, organiziramo koncerte, i izrađujemo zajedno instrumente.

BOJAN: A uz sve to gradiš i vlastitu kuću?

DANKA: Točno. Izgradili smo zajedno kuću od slame, blata i crijepa, haha od blaturine. Kuća je nekih sat vremena od Zagreba na selu.

BOJAN: Da li ti s obzirom na to da živiš na selu fali neka šira društvena zajednica grada ili nekog većeg sela s više infrastrukture, s obzirom na to da smo već zaključili u razgovoru s Dudom da živite u šumi na kraju sela, pa nemate taj socijalni aspekt koji imaju drugi ljudi?

DANKA: Pa malo da. Definitivno. Kada smo odlazili iz Zagreba imala sam osjećaj kao da mi ništa neće faliti, a sada malo fali Zagreb, sva sreća što nismo užasno daleko pa možemo ići u Zagreb na razno razna događanja. Feeling je da smo tu usred ničeg, i da nemamo prijatelje, iako što se toga tiče još uvijek se družimo sa svojim prijateljima iz Zagreba.

BOJAN: I pretpostavljam da dođu oni i kod vas.

DANKA: Da, da.

BOJAN: Zašto je tebi život na ovako jedan samotniji način bio zanimljiv, ili zašto je tebe više privukao od života u nekoj eko-selo zajednici, koji rade slične stvari poput vas, ali ipak to rade zajedno?

DANKA: Ustvari ja mislim da je život u nekoj dobroj zajednici baš zakon, samo znam da je dobra zajednica nešto jako teško za postići i da jako često one propadnu zbog čisto ljudskih međudnosa i teško je postaviti granice svake individue i nečeg što se događa u zajednici u malim zajednicama, onda često stvari nisu kako izgledaju izvana i mislim da je to malo stvar situacije, a za nas tu nije bilo dovoljno toga, što je što ja znam blisko nama, inače mislim da je to dobar odgovor društvu. Živjeti u nekoj maloj zajednici na neki polu održivi način.

BOJAN: Da li te brinu, smetaju ili stvaraju napetost i anksioznost neke dnevno političke stvari, tj.sve to što se nekako događa u svijetu, a do vas na neki način ne dopire, jer imate puno posla oko kuće i zemlje, i koncerata i instrumenata. Ono što me zanima je da li te brine situacija u svijetu koju se uvijek prikazuje kao aktualnu?

DANKA: Pa pokušavam se ne previše brinuti iako mislim da danas svi, hmm, puno mladih doživljava nesigurnost koja je generalna u svijetu, a to i ja osjećam. Ne znam što će biti za dvije, pet, a kamoli deset godina, što će sve ostati, što će sve propasti. I u tom smislu mi je ok da smo mi ovako odvojeni i samostalni u životu i nismo određeni sa svim tim stvarima. Ali vidim kako stvari stoje i definitivno se ne osjećam sigurno.

BOJAN: Da li se osjećaš sigurnije od drugih ljudi?

DANKA: Osjećamo se za taj naš posao i da smo dosta samoodrživi pa se i iz toga osjećam sigurnije od drugih

BOJAN: Dubravko mi je rekao da ovakvim načinom života šaljete poruku društvu, da na ovaj način mislite da treba živjeti, održivo i bez stresa, pa tako i živite, s obzirom da si arhitekt po struci kako to da nisi svijetu slala poruku kroz arhitekturu, s obzirom na to da je arhitektura područje u kojem doslovce možeš vidjeti rezultate svog rada i kako se stvari mijenjaju, pametna gradnja ili uređenje trgova.

DANKA: Ja sam imala neku ideju oko toga, pogotovo za eko gradnju, i ekologiju i to što je arhitektura užasni zagađivač danas, pogotovo u Hrvatskoj. Onda sam se našla u toj situaciji da sam skužila da mi je užasno teško to raditi (eko gradnju), jer su te stvari još ilegalne kod nas, a u Europi su normalne, kao gradnja od slame. Stvari su kod nas još nerazriješene, i onda ti kao arhitekt to ne smiješ raditi i onda su me stvari malo zbedirale, bilo mi je preteško boriti se sa svim tim. A lako je razmišljati, a teško je raditi. Na kraju radiš di ti dođu novci. A to mi se nije sviđalo i generalno je ogroman stres, a ovo što radimo i kako živimo ima jako malo stresa. A to je neki stateman koji želimo dat društvu da želimo živjeti bez stresa.

BOJAN: Pa da, čini mi se kao da nije problem u arhitekturi želji i ideji nego onima koji se ne bave arhitekturom i koče nekakav prirodni i organski razvitak prostora i mjesta trgova, koji su po meni najveći kočitelji zdravih međuljudskih odnosno u zajednice, zbog kojih i meni dođe ponekad da odem na otok s jednom palmom.

DANKA: Hahah...

BOJAN: Htio sam te pitati koliko ti diploma s fakulteta znači u sadašnjoj situaciji, ali s obzirom na to da gradiš svoju kuću pretpostavljam da ti jako dobro dođe. Iako se baviš i inženjeringom glazbe?

DANKA: S arhitekturom ću zauvijek ponešto koristiti.

BOJAN: Uvijek ćeš gledati neke kuteve?

DANKA: Uvijek ćeš nešto sebi raditi, uvijek se nešto gradi, prostor se rješava. Praktično je i dalje.

BOJAN: Pitanje o djeci i šumi? Kako vidiš odgoj djeteta u takvoj sredini?

DANKA: Pa ustvari ne znam, vidjet ćemo kako će biti. Mislim da je super djeci danas da imaju što više kontakta s prirodom, a i imat će kontakta s gradom tak da neće biti izoliran. Rekla bi da je to dobro. Ali ne znam nisam odgojila puno djece pitaj me za 10 godina.

BOJAN: Možda ta informacijska bombardiranost kojoj smo izloženi, moraš joj aktivno zatvoriti pipu, pa mi se čini da djeca su tome izložena, pa mi se čini da je ta priroda kao neki filter koji dopušta djetetu da se razvije, pa da može samostalno raditi kasnije svoje filtere.

DANKA: Da slažem se i čini mi se da je bitno naučiti dijete da mu nije potrebno beskrajno puno podražaja da bi bio zadovoljan. Mislim da je to fakat bitno da možeš biti kul i opušten i stres free, bez da si stalno izložen nekom podražaju.

BOJAN: Neka pitanja koja sam pitao Duda nisam pitao tebe jer sam siguran da bi dobio iste odgovore, a s obzirom na to da se tebi žuri...

DANKA: Najvjerojatnije bi dobio iste odgovore.

BOJAN: Hvala ti na razgovoru.

6.1 ANALIZA RAZGOVORA

U ovim kratkim osvrtima na život izvan grada u održivim uvjetima i navikama prvo je važno razjasniti ideju izoliranosti koja se pojavljuje. Danas biti u potpunosti izoliran je jedino moguće putem vlastite odluke, razine izoliranosti u koju se dovodimo je na nama samima. Hoćemo li se izolirati samo geografski ili i tehnološki ostaje nam na izbor. Naši ispitanici izolirali su se samo geografski. Oni su otišli živjeti u šumu iz razloga da bi mogli slobodnije djelovati nego u nekim drugim uvjetima i prostorima. Slobodnije u smislu da Dubravko može eksperimentirati s glazbom visokog volumena, a Danka je u mogućnosti baviti se ekologijom u punom smislu i želji koju gaji.

Saznali smo i da je uvijek moguće pomagati društvu s kojim ne živiš svakodnevno. Svi mi pojedinačno probleme svijeta vidimo po drugačijim prioritetima, i nemoguće je činiti puno, ako to nije naš poziv ili naše zanimanje poput aktivizma, pružanje podrške malim donacijama i različitom vrstom potpore možemo mijenjati stvari koje su nama važne. Čak ako ono s čime se bavimo radimo iskreno i čisto, našim zanimanjem općenito ljudima možemo pružiti podršku.

Jedan od odgovora koja me jako dojmio je Dubravkov odgovor na pitanje kako pomaže marginaliziranim članovima društva i kako ih zapravo vidi:

DUBRAVKO: Vidim da se moj odgovor mijenja s godinama, dok sam bio mlad mislio sam da mogu jako puno, ali nisam radio ništa, a tada mi se činilo da radim puno. Danas radim jako puno za sebe, ali i dajem malo svugdje, dajem novce avazu, potpisujem peticije, širim vijesti, pomažem raznim drugim organizacijama, Aboridžinima u Australiji, postoji jako puno tih malih donacija koje radim, Unicef podržavam redovito. Tako dajem doprinos za boji svijet, a drugi način na koji činim svijet boljim je kada sviram koncerte i dajem ljudima poruku kojom im dajem moć, ili im pokušavam pomoć da prežive i da im dam poruku da imaju moć. Naravno da imamo ograničenu moć, i ponekad volimo dramatizirati o našim situacijama, u jednim situacijama smo bespomoćni, a u drugom trenutku smo nepobjedivi i sve pozitivne poruke na internetu vrijede baš za nas, nekako vjerujem da je istina negdje u sredini, jer čovjek dio svoje situacije uvijek mora prihvatiti i neki život bez izazova ne postoji, a s druge strane jako je puno ljudi koji su spremni promijeniti stvari, a u tom smislu je jako teško odrediti moment u kojemu stvarno možeš pomoć.

Mi osjećamo stres i nelagodu, frustraciju i nervozu, kada nama nije dobro kada osjećamo nesigurnost, no sve te nelagodne osjećaje osjećamo i kada vidimo da su drugi nesigurni. No, moramo razumjeti koje su naše bitke, moramo razumjeti gdje možemo pomoći. Prvenstveno moramo pomoći sebi samima i smanjiti količine stresa koje imamo u životu jer je stres jedan od velikih blokatora vlastitih mogućnosti. Trebamo također djelovati prema našim izazovima koji su u našim pojedinim životima. Stres je spomenut kao jedan od faktora zbog kojih se ovaj nukleus pomalo izolirao, čak i od zajednice koja im je svjetonazorski sklonija. Neki ljudi su pogonjeni stresom, stres im je označitelj da su dio

nečega važnoga. Stres ubrzava naš organizam i čini nas općenito budnima. To je osjećaj zbog kojeg se osjećamo važni i svrhoviti. Ako sam pod stresom oko neke situacije, ja sam za nju odgovoran i moje djelovanje je važno. Na ovaj način sam ja osobno doživljavao stresne svakidašnje situacije.

Izdvojio bih dio razgovora o odgoju djece u ovakvim okolnostima kao veoma intrigantnim i indikativnim.

Važno je osvijestiti jedno stajalište koje je ponudila Danka prilikom razgovora o djeci i okolini u kojoj ih odgajamo i učimo o svijetu:

BOJAN: Pitanje o djeci i šumi? Kako vidiš odgoj djeteta u takvoj sredini?

DANKA: Pa ustvari ne znam, vidjet ćemo kako će biti. Mislim da je super djeci danas da imaju što više kontakta s prirodom, a i imat će kontakta s gradom tak da neće biti izoliran. Rekla bi da je to dobro. Ali ne znam nisam odgojila puno djece pitaj me za 10 godina.

BOJAN: Možda ta informacijska bombardiranost kojoj smo izloženi, moraš joj aktivno zatvoriti pipu, pa mi se čini da su djeca tome izložena, pa mi se čini da je ta priroda kao neki filter koji dopušta djetetu da se razvije, pa da može samostalno raditi kasnije svoje filtere.

DANKA: Da slažem se i čini mi se da je bitno naučiti dijete da mu nije potrebno beskrajno puno podražaja da bi bio zadovoljan. Mislim da je to fakat bitno da možeš biti kul i opušten i stres free, bez da si stalno izložen nekom podražaju.

“...čini mi se da je bitno naučiti dijete da mu nije potrebno beskrajno puno podražaja da bi bio zadovoljan.”

S ovakvim “statementom” direktno je upućena kritika kodifikacijskoj naravi kapitalizma koji nas uvijek zatrpava s novim prijeko potrebnim proizvodom, sa sve invazivnijim reklamnim kampanjama, te igranja na najniže ljudske strasti kako bi brže, lakše i bolje otvorili novčanike. Važno je kroz održivost naučiti samoga sebe i one oko sebe o tome koliko nam je stvarno potrebno? Kada nam je dosta? Koliko nam je dosta? Održivost nam šalje poruku da nam ništa od toga nije potrebno u suštini. Održivost nas uči onome što nam je Dubravko rekao kada je govorio o financijskoj situaciji u šumi:

“Financijski smo neovisni, ali bih napomenuo da imamo jasno razložene želje od potreba, prvo moramo zadovoljiti potrebe, a želje imamo dosta jasno prioritizirane i to nam čini život jednostavnijim.”

Kako bi bili održivi važno je znati što nam uistinu treba, a što su naše želje, te ih posložiti prema prioritetima i po redoslijedu ih ostvarivati. Ideologija kapitalizma nam uvijek nameće nove želje i nove potrebe, koje su lažne i nepotrebne za ostvarivanjem.

Vjerujem kako nam ova obitelj može poslužiti kao primjer da je moguće i potrebno živjeti na ovakav način. Iz osobnog iskustva mogu potvrditi kako su ovi ljudi poprilično zadovoljni i opušteni u svojim životima, koji nije bez svojih izazova. Nije nam potrebno sve što smatramo da nam je potrebno. Živimo vječne serije iluzija želja, umjesto da odbacimo konzumerizam, udobnost kauča i počnemo se dugoročno brinuti o svome životu, zdravlju i sposobnosti da ga dugo, aktivno i lucidno živimo.

Teorijska podloga za izlaganje ideje od-rasta pronašao sam u raspravi Grupe22 naziva: *Treba nam promjena – Ideje rasta i razvoja u doba krize fosilne energije i kapitalizma*.

U uvodniku rasprave Mladen Domazet izlaže svoj pogled na trenutno civilizacijsko stanje planeta koje vidi kao subjekta na rubu sloma. Sve velike civilizacije su tijekom povijesti rasle i rušile se, i to najčešće pod nekim krucijalnim utjecajem migracija ili regionalnih promjena u resursima. Današnja civilizacija je svjesna svoje globalnosti i među povezanosti. Zbog toga Mladen Domazet u svom uvodu uzvikuje Vuk! kako bi nas pozvao na akciju i upozorio na opasnost. Globalna klimatska kriza važan je indikator da u našim odnosima kulture i prirode nešto nije dobro jer doživljavamo reakciju prirode.

U današnjem vremensko prostornom momentu najaktualnija rasprava je ona o klimatskim promjenama proizašlim iz globalnog zatopljenja. Različita su stajališta kako i zašto do zagrijavanja dolazi. Tako neki vjeruju u prirodne planetarne cikluse zagrijavanja i hlađenja, drugi smatraju da nas Bog kažnjava zbog dekadencije i degeneričnosti, treći vjeruju kako do zagrijavanja dolazi zbog globalno povećanog ispuštanja ugljičnog dioksida koji sam po sebi nije loš, no kada je u atmosferi u velikim količinama uzrokuje stvaranje efekta staklenika te ne dopušta uobičajeno hlađenje planeta, već toplinu zadržava u atmosferi. Današnja globalna civilizacija, sa sedam milijardi ljudskih jedinki najveći je proizvođač ugljičnog dioksida, što samim disanjem, time i mnogim svojim drugim djelovanjima kao što su iskorištavanja fosilnih goriva za mnoge energetske potrebe, uzgojem velikog broja životinja za potrebe brze prehrane,.... S druge strane potrošnje energije i dobara proizvedenih iz potrošnje te energije, ona je različito rasprostranjena na planeti. Primjerice sjeverozapadna hemisfera najveći je potrošač energije i dobara, dok su područja Afrike daleko manji potrošači energije oslobođene iz fosilnih goriva. Uočljiva je nejednakost u proizvodnji, potrošnji i distribuciji resursa, energije i dobara što implicira da nam je potrebna redistribucija istih. Problem prijenosa energije, resursa i dobara nije problem jedne države, već je kolektivni izazov svih ljudskih jedinki na planeti. Ono što nas ponajprije dovodi do problema je fokusiranost upravljačkih struktura na bruto domaći proizvod, specifičnije njegov konstantni rast koji se priželjkuje, i to ne u malim postocima već minimalno pet posto kako bi osjećaj rasta bio što vidljiviji i osjetniji za široki spektar ljudi kako bi se upravljačke strukture održale na svojim pozicijama moći i blagostanja. Ipak koliko god rast bio veliki, primjerice već ne znam koliko godina zaredom Kina ostvaruje konstantne postotke u rastu svoga gospodarstva, a svi Kinezi nisu baš jako bogati. Prvi problem rasta primjećujem u praksi da najveće prihode od rasta prisvajaju uvijek isti ljudi, kompanije ili pravne osobe. Drugi značajni problem je taj što se kao društva fokusiramo na beskonačni rast na planetu oskudnih resursa što je samo po sebi velika nelogičnost, osobno nikada nisam nigdje čuo do kuda trebamo rasti i što kada do tamo narastemo?

Posljednjih nekoliko godina mnoge su države počele uočavati klimatske probleme u vlastitim dvorištima, Miami na Floridi redovito ima problema s izljevima vode na ulicama, Peking ima jedan od najgorih indeksa zagađenosti zraka, u Indiji se događaju mjestimične suše, u Hrvatskoj svako ljeto stupnjevi dosežu rekorde dok i samo ljeto traje sve duže u jesen. Klimatske promjene nisu više nešto što nas očekuje u bliskoj budućnosti, mi njih već živimo. Postoje inicijative i pokreti po cijelom svijetu koje pokušavaju sanirati, smanjiti štetu. Da li zbog evidentnosti ili zbog straha od ugrožavanja rasta, zamjetne su inicijative i poruke koje upravljačke strukture šalju o "zelenom rastu" i održivoj proizvodnji. Ovakve inicijative svima nam donekle stvaraju privid ugode, te dobivamo dojam da je problem riješen ili da se rješava. U ideji zelenog rasta zamišljamo beskonačni rast na održivi način s limitiranim resursima. Teoretski zvuči izvedivo: proizvodimo tako da dopuštamo prirodi da se redovno obnavlja i time ne režemo granu na kojoj sjedimo. No, s populacijom od preko sedam, a svakim časom čak i osam milijardi jedinki koje bi sve trebale ovisiti o rastu zvuči pomalo neizvedivo.

Mladen Domazet poziva nas da se priključimo ideji od-rasta, ideja je da je slom naše civilizacije neizbježan kao što je i svake druge bio. Privilegija koju imamo danas u tehnološkom, informacijskom i organizacijskom smislu omogućava nam da upravljamo procesom od-rasta, odnosno sloma trenutnog načina života. Važan je pojam koji Domazet uvodi u svom radu, a to je "antropocen" ideja da je planeta Zemlja ušla u geološku fazu u kojoj ljudska populacija djeluje snagom geoloških promjena, poput pomicanja tektonskih ploča, potresa, tornada, vulkana,...

Pozivu na od-rast dobivamo odgovor u obliku komentare nekih značajnih hrvatskih i inozemnih autora unutar svojih specifičnih polja djelovanja. Rasprava je od iznimne kvalitete zbog svog interdisciplinarnog pristupa. Ključne korake i odluke u procesu od-rasta možemo saznati iz komentara ovih autora.

7.1 DANIJELA DOLENEC: HVATANJE U KOŠTAC S OPAKIM PROBLEMOM: PROMICANJE ALTERNATIVNIH POIMANJA BLAGOSTANJA NA PUTU KA ODRŽIVOM OD-RASTU

Danijela Dolenc priznaje potrebu društvenog zaokreta prema održivosti, te smatra kako je potrebna promjena društvenih praksi, institucija i upravljačkih mehanizama. Kao prvi korak u rješavanju velikog izazova ona vidi u kombiniranju velikih ideja sa skromnim pragmatičnim prijedlozima. Specifičnije njezin prijedlog je odvajanje koncepta blagostanja od potrošačkog ponašanja, kroz zamjenu BDP-a kao mjere blagostanja alternativnim indikatorima blagostanja. Kroz radove drugih autora prezentirane su nelogičnosti BDP-a, primjerice čišćenje naftne nezgode na moru čita se kao rast aktivnosti BDP-a, dok se uzgoj i priprema domaćeg povrća ne ubraja u BDP. Autorica nudi neke od alternativnih indeksa mjerenja blagostanja kao što su Indeks sretnog planeta, Indikator pravog napredak i Inicijativa za bolji život. Svaka od ove tri mjerne jedinice koristi alternativne pristupe u mjerenju blagostanja, za razliku od same ekonomsko novčane aktivnosti. Dolenc smatra da ovakve promjene u mjerenju mogu imati transformativni potencijal na izvorni generativni okvir upravljačkih struktura.

7.2 VLADIMIR CVIJANOVIĆ: INSTITUCIONALNE INOVACIJE ZA NOVU EKONOMIJU

Vladimir Cvijanović u svom kraćem komentaru donosi zaključak da: "(...) da se institucionalne inovacije za novu ekonomiju ne bi smijale sastojati od jednostavnih "popravaka" postojećeg ekonomskog sustava, jer im je zadaća mijenjati njegove temelje." Kao jedno od tih radikalnijih rješenja, a radikalno je u tome što snažno utječe na institucije, nudi sljedeći citat:

"Mogući prijedlog jest uvođenje globalnih ograničenja na ključne resurse poput nafte i emisije CO₂, koje narodi ravnopravno dijele po principu potrošnje po glavi stanovnika(Douthwaite 2011.) i kojih je s vremenom sve manje. Osim toga pobornici od – rasta iznose tri dodatna prijedloga kako se nositi s negativnim posljedicama ekonomskih rezova na području zaposlenosti i društvene stabilnosti: podjela rada, jačanje sustava socijalnog osiguranja i alternativni ekonomski prostori koji egzistiraju izvan granica tržišne ekonomije (Latouche 2009.)...Nadalje, veza između blagostanja i pristupa plaćenom radu u formalnoj ekonomiji može oslabiti uslijed povećanog pristupa nenovčanim dobrima i uslugama. Unutar ove domene postoje brojne društvene inovacije, uključujući i urbane vrtove za uzgoj hrane za vlastite potrebe, "banke vremena" u kojima korisnici razmjenjuju usluge na temelju vremena potrebnog za njihovo obavljanje, te projekti zajedničkog stanovanja u kojima stanovnici zajedno ulažu nenovčana sredstva u obnovu stambenog prostora(Oarlssoon 2008.).(van den Bergh i Kallis 2012:912-913)"

Vladimir Cvijanović ukazuje da nam nije potreban popravak sadašnjih praksi unutar institucija koje upravljaju i reguliraju tržišta. Ono što nam je potrebno je reinvecija tih istih struktura, nove zadaće i zadatci kojima se te strukture trebaju početi baviti.

7.3 TOMISLAV TOMAŠEVIĆ: ODRŽIVI GRADOVI: MI U GRADOVIMA KOJI SE TREBAMO MIJENJATI

Tomislav Tomašević izvrsno poentira Domazetovu tezu o eri "antropocena" s utjecajem gradova na okoliš. Uistinu grad je materijalizacija ere antropocena kao geofizičke sile, jer je grad radikalno promijenio okoliš u kojem je izrastao, te ga često i nazivamo betonska džungla.

Tomašević nas upućuje da veličina grada doprinosi njegovoj učinkovitosti, odnosno veći gradovi su mnogo učinkovitiji u ekonomskoj kako i logističkoj perspektivi (povezanost, široka ponuda, mobilnost, institucije,...). No, ipak istraživanja su pokazala da veliki gradovi, iako učinkovitiji, imaju proporcionalno veći ugljični otisak od malih gradova.

"Kako je moguće da unatoč većoj učinkovitosti transportnog i drugih sustava veliki gradovi i dalje imaju veću emisiju CO₂, po stanovniku nego li mali gradovi? Oni jednostavno više proizvode, što znači da njihovi stanovnici ostvaruju veći dohodak per capita te više i troše. To pokazuje da će fokusiranje isključivo na učinkovitost gradova i zanemarivanje dostatnosti ili potrošnje materijala i energije u gradovima, u konačnici biti nedostatno u smislu postizanja urbane održivosti. Gradovi teže ekonomskom rastu pod svaku cijenu, što nužno dovodi do porasta potrošnje; stoga bez restrukturiranja s ciljem od-rasta ili anti-rasta, učinkovitost i tehnološke inovacije neće biti dovoljne za postizanje održivosti urbanog okoliša."

Tomašević u komentaru spominje pokret "Towns in transition" - "Gradovi u tranziciji" na čelu s Robertom Hopkinsom, utemeljiteljem prvog eko-sela u Irskoj, koji za cilj ima "smanjenje ugljičnog otiska, upotrebe fosilnih goriva i osjetljivosti na promjene u globalnim financijskim tokovima kroz lokalizaciju ekonomije i izgradnju zajednice. Ovakav koncept vodi se logikom i idejama eko – sela, ali je translociran na grad. Tomašević argumentira da bi ovakvi gradovi bili zakinuti za ekonomiju razmjera, niti bi prakticirali sofisticiranu podjelu rada što bi ih učinilo neučinkovitima, ali više održivima. Smatram kako su oba autora donekle u pravu, te problem vidim u kategorizaciji gradova. Grad od nekoliko milijuna stanovnika nije niti približno sličan gradu od nekoliko stotina tisuća stanovnika. Vjerujem kako je na određene gradove tranzicija i potrebna i povoljna, jer manji gradovi često u nedostacima malog grada vide problem, dok bi mogli uvidjeti prednost kao što je slabljenje utjecaja globalnih financijskih tokova na svoju lokalnu sredinu čime bi ostvarili veću razinu emancipacije svojih stanovnika, te osnažili samu zajednicu.

U zaključku Tomašević prezentira današnji grad kao sliku i priliku neoliberalnog kapitalizma i njegovoj posljedici nejednake distribucije zajedničkih dobara, rješenje vidi u naglasku na održivom gradu kao zajedničkom gradu, što znači proizvodnja mnogih upravljačkih struktura koje su utemeljene na zajedničkim dobrima. Ovakvi stavovi upućuju i na političku platformu kojoj pripada Tomislav Tomašević, a to je politička platforma Zagreb je naš! koja okuplja

stranke koje razmišljaju o gradu kao zajedničkom dobru njegovih građana, a ne partikularnim interesima lobističkih skupina i pojedinaca.

U posljednjoj rečenici osvrta Tomašević nas ostavlja s gorkim optimizmom i nadom:

“Međutim, čini se da je klimatska kriza na putu, a teorija sustava pokazuje da se složeni prilagodljivi sustavi mogu prilagoditi svojim promjenjivim okolišima kako bi se održali”

7.4 JEREMY F. WALTON: PREMA KRITICI POLITIČKE EKONOMIJE KLIMATSKIH PROMJENA ONKRAJ OPOZICIJE PRIRODA KULTURA: RAZMATRANJA JEDNOG ANTROPOLOGA

Jeremy F. Walton doprinos antropologije kao znanstvene discipline u rješavanju problema političke ekonomije klimatskih promjena vidi u njenoj dugoj tradiciji analiziranja i proučavanja odnosa kulture i prirode. On nam ukratko i jasno izlaže povijest antropoloških pogleda na odnos "prirode i kulture". Tako ovaj pogled u disciplinu započinje s Franzom Boasom kao predstavnikom američke antropologije koji je sa svojim studentima napravio granicu u odnosu prirode i kulture, odnosno gdje priroda završava počinje kultura. Ovakav pogleda antropologiju je udaljio od njenih rasističkih i evolucijskih predrasuda, te je podijelio antropologiju na kulturnu i biološku. S druge strane ocean, britanski etnolozi su nadahnuti funkcionalističkom durkheimskom sociologijom su činili istu stvar i crtali čak i strože granice između prirode i društvene strukture. Pojavom strukturalizma antropologija doživljava potpuni obrat u pogledu odnosa kulture i prirode. Claude Levi-Strauss svojom kritikom razlikovanja znanstvenog i neznanstvenog mišljenja doprinosi izbjegavanju koncepta prirode kao Drugog kulture, umjesto toga sama pozicija kulture i prirode je dio holističkog procesa proizvodnje značenja. Na kraju nalazimo Brunu Latoura koji svojim spajanjem studija znanosti i tehnologije odbacuje razlikovanje prirode i kulture, kao i ljudskog i neljudskog, te subjekta i objekta.

Jeremy F. Walton smatra kako je odbacivanje esencijalističkog poimanja prirode i kulture, i njihova interpretacija kao holističke i dopunjujuće pojmove s fokusom na propitivanje neoliberalnog kapitalizma i društvene pravde ključno za unaprjeđivanje političke borbe protiv klimatskih promjena.

7.5 KARIN DOOLAN: PROMJENA KLIME, DRUŠTVENA NEPRAVDA I PATOLOGIJA ŽIVOTA U POSTINDUSTRIJSKOM KAPITALIZMU

Svoj osvrt na Domazetov tekst usredotočila je na kritici kapitalizma i njegovom utjecaju na kolektiv i pojedinca. U početku tekst odlično naglašava nepoštenost klimatskih promjena jer pogađa one najsiromašnije i najranjivije, što je paralela Domazetovom komentaru kako najbogatiji ne mogu vidjeti klimatske promjene jer su od njih maknuti i izolirani i zaštićeni akumuliranim bogatstvom.

Doolan pogađa suštinu problema kada govori o nedostatku akcije unutar kapitalizma da bi se sukobio s klimatskim promjenama:

"Drugim riječima, osjećaj osobne vrijednosti u kapitalizmu kultivira se unutar kategorije individualnog, a ne putem solidarnosti, empatije i prepoznavanja međuovisnosti koja prema Prestonu i suradnicima leži u središtu kozmopolitskih poimanja klimatske pravednosti."

Doolan također u zaključku samog komentara jako dobro sažima i iznosi kritiku kapitalizma i njezin odnos s klimatskim promjenama, te o od-rastu kao dugoročnom rješenju:

“U ovom odgovoru naglasak je na sljedećim tvrdnjama: promjena klime problem je društvene pravednosti; lažne potrebe koje stvara naše potrošačko društvo, kao i iskrivljen kapitalistički program kojemu je cilj natjerati nas da više trošimo i više se nadmećemo, pridonose propadanju planeta; pristranost, postojeći interesi, ideologija i anti-intelektualizam osujećuju djelovanje na planu klimatskih promjena. Željela bih podržati Domazetov poziv na projekt održivog od-razvoja, u duhu “nepriistranog i demokratskog prijelaza na manje ekonomije s manje proizvodnje i potrošnje” o kojima pišu Boillat, Gerber i Funes-Monzote(2012:600).”

7.6 MISLAV ŽITKO: NOVA PLANETARNA VULGATA: SLUČAJ KRIZE OKOLIŠA

U fokus svog osvrta Mislav Žitko problematizira oblikovanje neoliberalne ideologije kao zdravo razumskog razmišljanja. Neumjerenost predstavlja kao najnapadaniju komponentu kapitalizma i pita se da li je ona njegova devijacija ili sastavni dio. Njegova kritika ide u smjeru prokazivanja neoliberalne tržišne ideologije da putem različitih tehničkih izvještaja koji su akademskim rječnikom i vještim marketinškim pakiranjem osmišljena kako bi ublažili krizu okoliša. Smatra kako ideološki vojnici kapitalizma pokušavaju uvjeriti ostale kako je kapitalizam složeni evolucijski proces i da kao takav najbolje funkcionira kada ga se ostavi na miru. U zaključku napominje da je važno stvoriti, protu narativ lijeve misli kako bi se spriječile manipulacije i uvjeravanja da poduzetnici, investitori i ostala prokapitalistička kvazi zanimanja ne dovode do suptilne manipulacije.

Kada zagovaramo održivost, ono što nam ponajprije mora biti na pameti je odbacivanje rasta kao sredstva mjerenja uspjeha. Ovakav ubrzani rast donio nam je mnoga napredna otkrića, no također nam je stvorio i toliko nepotrebnih virtualnih farma voća i povrća, a uništio prava. Kapitalistički rast dovodi do povećane potrošnje potrebnih resursa za zadovoljavanje lažnih potreba proizašlih iz poticanja raznih paranoja i stvaranja osjećaj da kupnjom baš toga artikla ćemo popuniti prazninu koju osjećamo u životu. Održivost kakvu smatram da tražimo je održivost sigurnosti i ugodnog života. Ugodnim život nećemo živjeti ako imamo mnogo kuća i veliki brod samo za sebe. Ugodan život predstavlja održivo i balansirano stanje uma, emocija i aktivnosti koje čovjek proizvodi i čini svakim danom. Održivost znači da nam nisu potrebne beskonačne informacije i inputi kako bismo se osjećali zadovoljno i ispunjeno. Održivost također znači da ne moramo uvijek biti korisni i aktivni kako bismo doprinijeli rastu, to nije naša dužnost kao ljudskih bića da ostvarujemo. Mi kao ljudska bića moramo ostvarivati sebe i na sebi moramo raditi, svaki dan svaki trenutak na bilo koji način, što ponekad znači da trebamo samo sjediti i čekati, ništa posebno čekati, već samo čekati. Čovjeku je važno da se kroz svoje životno iskustvo emancipira.

Vjerujem kako prezentacije ideologije održivog življenja nas može ohrabriti da zauzmemo pozicije unutar ideologije koje nama odgovaraju, važno je ne forsirati ovakvu ideologiju kao revolucionarnu, ona je baš suprotna tome i naginje u smjeru evolucije. Ideologija održivog življenja mora nas sve pojedinačno naučiti u procesu odnosa pojedinca i prirode, uvažavanju, njezi, pažnji, strpljivosti, prirodnosti, uzrocima i posljedicama, prioritetima i željama. Ideja ovog rada je da čitaoca inspirira da pronađe svoj kontakt sa prirodom na način koji njemu osobno odgovara. Razumijevanja sam da nije svaki pojedinac spreman gurnuti ruke u zemlju i zaprljati nokte, no svatko može otići na lokalnu tržnicu i kupovati svoje namirnice prema ciklusima prirode i sezone. Osobna samo-održivost bazira se na ideji da smo usvojili principe prirode u sebi kao čovjeku, te da dopustimo sebi da kroz te principe živimo kako i živi priroda, ciklički i održivo.

9 POPIS SLIKA

Slika 1 izvor: <http://www.euoparl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2009.html> 10

Slika 2 Izvor: <http://www.euoparl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2014.html> 12

Slika 3 Izvor: www.europeangreens.eu i www.nsd.uib.no/european_election_database/ 13

Slika 4 Izvor: www.europeangreens.eu i www.nsd.uib.no/european_election_database/ 14

10 REFERENCE:

Knjige i članci

1. Clifford Geertz: The Interpretation of Cultures (1978.)
2. Gordon Marshall: The Concise Oxford Dictionary of Sociology (1994.)
3. Pierre Bourdieu: "The Forms of Capital" (1985.)
4. Cambridge Dictionary - <http://dictionary.cambridge.org/>
5. James Paul i Steger, Manfred: Globalization and Culture, Vol. 4: Ideologies of Globalism (2010.)
6. Marx Engels: German ideology (1846.)
7. H. M. Drucker Philosophy vol. 47 : Marx's Concept of Ideology 152-161 (1972.)
8. Louis Althusser: "Ideology and ideological state apparatuses" (1970.)
9. Theodor Adorno i Max Horkheimer: Dialectic of Enlightenment (1944) - "Culture industry"
10. Jameson, Fredric. Postmodernism, or, the Cultural Logic of Late Capitalism. Durham: Duke UP, 1991.
11. Raymonda Williamsa: "Keywords: A Vocabulary of Culture and Society " (1976.)
12. Terry Eagleton: Ideology: An Introduction, (1991.)
13. Tomislav Tomašević i Vedran Horvat: Green Parties in Europe: Potential Routes of Future Development (2012.)
14. Dick Richardsona i Chris Rootsa: The Green Challenge: The development of green parties in Europe(2006.)
15. Martina Losardo: "New ways of living, as old as the world: Best practices and sustainability in the example of the italian ecovillage network" (2016.)
16. Robert i Diane Gilman: "Eco-villages and Sustainable Communities: A Report for Gaia Trust by Context Institute" (1991.)
17. Jonathan Dawson: "Ecovillages New Frontiers for sustainability" (2006.)
18. Masanobu Fukuoka: "One straw revolution" (1975.)
19. Kees Boeke: "Sociocracy: Democracy as It Might Be" (1945.)
20. Etnološka tribina 37, vol.44,2014: Treba nam promjena - Ideje rasta i razvoja u doba krize fosilne energije i kapitalizma